

KITEKINTŐ ELEMZÉSEK 10.

A FELTÖREKVŐ CHILE: MERRE TOVÁBB, MINTAÁLLAM?

KITEKINTŐ.HU

Ablak a világra

Budapest, 2012. február 14.

Kiadja a Kitek Média Kft, felelős kiadó: Frank Tamás, lapigazgató

A Kitekintő nem foglal állást politikai kérdésekben, ezért a cikkekben közölt vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját. Az egyes cikkekben megfogalmazott elemzések, előrejelzések a szerzők magánvéleményei, azok pontosságáért, illetve megbízhatóságáért a Kitekintő semmilyen felelősséget nem vállal.

Jelen kiadvány tartalma a Kitek Média Tartalomszolgáltató Kft. ("kiadó") szellemi tulajdona.

A kiadó előzetes írásos hozzájárulása nélkül tilos a kiadvány egészének vagy részeinek feldolgozása és értékesítése, természetesen számítógépének merevlemezére mentheti vagy kinyomtathatja, de ebben az esetben sem jogosult az így többszörözött részek további felhasználására, terjesztésére, adatbázisban történő tárolására, letölthetővé tételére, kereskedelmi forgalomba hozatalára.

A jogosulatlan felhasználás büntető- és polgári jogi következményeket von maga után. A kiadó követelheti a jogsértés abbahagyását és kárának megtérítését.

Az elemzésből értesüléseket átvenni csak az arra való hivatkozással lehet, azzal a feltétellel, hogy az átvevő nem módosítja az eredeti információt, ill. a kiadványra utaló egyértelmű hivatkozást minden közlésnél feltünteti.

A Kitek Média Tartalomszolgáltató Kft. pontos és hiteles információk közlésére törekszik, de a tájékoztatásból fakadó esetleges károkért felelősséget nem vállal.

Budapest, 2012. február 14.

© Kitek Média Kft

Minden jog fenntartva!

Címlapkép: mining.com

Írták

Miró András (II.3. fejezet)

Sándor Nóra (II.2. fejezet)

Soltész Béla (I.2. fejezet)

Solti Ágnes (II.1., III., IV., V. fejezetek)

Tomik Ádám (I.1., I.3. fejezetek)

Szerkesztette

Solti Ágnes (rovatvezető)

Lezárva: 2012. február 14.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	6
A SZERZŐKRŐL	7
I. A CHILEI AKTUÁLPOLITIKA EGYES KÉRDÉSEI	9
1. POLITIKAI BERENDEZKEDÉS	9
2. AZ ELMÚLT ÉVEK POLITIKAI MÉRLEGE	15
3. KIEMELT KÉRDÉSEK: OKTATÁS ÉS ENERGIA.....	22
II. A “CHILEI CSODA” GAZDASÁGI ALAPJAI	29
1. GAZDASÁGI ADOTTSÁGOK	29
2. SZABADKERESKEDELMI MODELL.....	32
3. A FONTOSABB IPARÁGAK JELLEMZŐI	35
III. GAZDASÁGTÖRTÉNET: A “CHILEI CSODA” GYÖKEREI	43
1. CHILE GAZDASÁGI FEJLŐDÉSE AZ 1980-AS ÉVEKIG	43
2. NÖVEKEDÉS ÉS FEJLŐDÉS: CHILE AZ 1990-ES ÉVEKBEN	46
IV. CHILE NÖVEKEDÉSI TELJESÍTMÉNYE AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN	48
1. ÚTON A STABILITÁS FELÉ	48
2. A 2008-AS VÁLSÁG HATÁSA	50
V. ÖSSZEGZÉS	53
MELLÉKLETEK	56
1. SZÁMÚ MELLÉKLET – CHILE SZÁMOKBAN	56
2. SZÁMÚ MELLÉKLET: CHILE KÜLKERESKEDELMI EGYEZMÉNYEI	58
A KITEKINTŐ.HU ELEMZÉSEK EDDIG MEGJELENT FÜZETEI	59

ELŐSZÓ

Kedves Olvasóink!

Immár a *Kitekintő Elemzések* tizedik füzetét mutatjuk be Önöknek, amelyben Latin-Amerika rovatunk tagjai és külső munkatársai a világgazdaság egyik meghatározó szereplőjét, a 2010 májusában teljes jogú OECD-taggá választott Chile aktuális gazdasági és politikai helyzetét ismertetik.

A latin-amerikai ország évtizedek óta mintaállamként szolgál a régió (s napjainkban már egyre inkább a világ nagy része) számára mind a demokratikus értékek érvényesülését, mind a fegyelmezett, több lábbon álló és következetes makrogazdasági politikáját illetően.

Célunk, hogy olvasóink számára közérthetően fogalmazzuk meg a chilei minta fő vonásait, lényegét. Írásunk aktuális gazdasági és politikai-közéleti kérdések mellett foglalkozik a korábbi évtizedek gazdaságtörténetével, az utóbbi évek növekedési tényezőivel, valamint az egyes ágazatokban rejlő lehetőségekkel.

Észrevételeiket, kérdéseiket az info@kitekinto.hu e-mail címre várjuk.

Üdvözlettel

Budapest, 2012. február 14.

Solti Ágnes
rovatvezető

A SZERZŐKRŐL

Miró András

A chilegazdasaga.com, aktuális chilei és latin-amerikai gazdasági, üzleti témájú híreket közlő blogot vezeti, s jelenleg külkereskedelmi tanulmányokat folytat Chilében a DUOC UC főiskolán, Viña del Mar városában. A chilei Hungarosur vállalat tulajdonosa, melynek weboldala: www.hungarosur.com. Elérhetősége: info@chilegazdasaga.com

Sándor Nóra

2007-től a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Karának hallgatója, nemzetközi tanulmányok, valamint kommunikáció és médiatudomány szakokon, melyeken idén diplomázik. Szakdolgozatának témája: Chile szabadkereskedelmi gyakorlata. 2011 februárja óta a Kitekintő Latin-Amerika rovatának munkatársa. Fő érdeklődési körébe tartozik a térség – de legfőképpen Chile – gazdasági tendenciái, fejlődése, illetve a régió releváns nemzetközi jogi kérdései. Mesterszakos tanulmányait külföldön fogja folytatni. Elérhetősége: sanoann@gmail.com

Soltész Béla

Az ELTE spanyol-portugál szakán és a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok szakán végzett, jelenleg a BCE Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola doktorjelöltje. Szakmai gyakorlatát 2007-ben a Külügyminisztérium Dél-Európa Osztályán töltötte. Ösztöndíjasként a spanyolországi Universidad de Zaragoza-n, a németországi Ibero-Amerikanisches Institutban és a chilei Universidad de Chile-n folytatott tanulmányokat, majd a Mexikói Külügyminisztérium és a Magyar Ösztöndíj Bizottság támogatásával Mexikóban végzett kutatást a doktori disszertációjához. Kutatási területe: Latin-Amerika, Spanyolország és Portugália jelenkori társadalmi és politikai folyamatai, nemzetközi migráció, nemzetközi fejlesztéspolitika, posztkoloniális kritikai elméletek. Az utóbbi években a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetében és a Társadalomelméleti Kollégiumban tartott kurzusokat. Elérhetősége: soltesz.bela@gmail.com

Solti Ágnes

A Budapesti Corvinus Egyetem igazgatásszervező, majd nemzetközi tanulmányok szakán végzett, jelenleg a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi

Karán folytatja tanulmányait nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakon. 2008 júliusától a Kitekintő Latin-Amerika rovatának vezetője, fő érdeklődési területei közé tartozik a latin-amerikai integráció, a régió világgazdasági szerepe, valamint az Amerika-közi kapcsolatok. Második szakdolgozatát Hugo Chávez bolíviai forradalmának témájában készítette, jelenlegi diplomamunkájának vizsgálódási tárgya pedig a Nemzetközi Valutaalap és Latin-Amerika kapcsolata. Elérhetősége: agnes.solti@kitekinto.hu

Tomik Ádám

Az ELTE történelem-földrajz alapszakán végzett, és jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi tanulmányok mesterszakának hallgatója. 2011 szeptembere óta a Kitekintő Latin-Amerika rovatának gyakornoka. Szakmai érdeklődési területe ennek megfelelően a latin-amerikai régió, illetve Spanyolország és Portugália történelme, jelenkori problémáik és az aktuálpolitika. Első szakdolgozatában a spanyol polgárháború eseményein keresztül mutatatta be Robert Capa magyar fotóművész tevékenységét. Elérhetősége: tomikadam@gmail.com

I. A chilei aktuálpolitika egyes kérdései

1. Politikai berendezkedés

A dél-amerikai ország államformája köztársaság, mely közigazgatásilag 15 régióból (“*regiones*”) áll. A népesség 89 százaléka városokban él, a legjelentősebb központok közé tartozik Santiago de Chile, Concepción, Valparaíso és Viña del Mar.

A XX. század során a chilei kormányok viszonylag kis időközökkel váltották egymást. 1970 és 1973 között Salvador Allende töltötte be az elnöki posztot, azonban az országon elhatalmasodott a gazdasági válság, és a különböző adóreformok, az árak befagyasztása, a bankszektor államosítása ellenére a kormányzat nem tudott életképes megoldásokkal előállni, s az ebből fakadó elégedetlenség alapot adott arra, hogy 1973-ban a katonaság Augusto Pinochet Ugarte tábornok vezetésével magához ragadja a hatalmat.

Az ország máig érvényben lévő alkotmánya 1980-ban lépett életbe, s azóta több módosítást is megélt már. Az alaptörvényt Augusto Pinochet helyezte hatályba, amellyel további nyolc évig biztosította elnöki pozícióját. Az alaptörvény jelenlegi formája szerint Chilében az alkotmányos főhatalom képviselője az elnök, aki nemcsak a végrehajtó hatalom feje, de az államfői feladatköröket is gyakorolja. Őt a választójoggal rendelkező állampolgárok közvetlenül választják meg négy évre. Az elnök mandátumának lejártát követően közvetlenül nem választható újra a következő terminusra.¹

A törvényhozó hatalmat a kétkamarás Kongresszus képviseli, melyben a felsőház szerepét a Szenátus, az alsóházét pedig a Képviselők Háza tölti be. Összesen 38 szenátort választanak meg a 19 “szenátori kerületből”, mindegyiküket 8 évre. Azonban mandátumuk nem egyszerre jár le, így a Szenátus összetétele négyévente változik. A Képviselőházban összesen 120 képviselő foglal helyet, akiket négy évre választanak meg az ország 60 választókerületéből. A választási rendszer feltételei

miatt általában csak a két nagy koalícióból kerülnek be a jelöltek, így a kisebb, koalíción kívüli pártoknak nemigen jut lehetőség a Kongresszusba való bekerülésre. Chile politikai platformja európai szemmel nézve talán szokatlannak tűnhet: sok politikai párt jegyzi magát, azonban a választási rendszer sajátosságai miatt – amint arról a későbbiekben bővebben is olvashatunk – a legtöbb párt koalíciókba tömörül.

Az igazságszolgáltatási rendszer mint harmadik hatalmi ág Chilében is független testületnek számít. Az alkotmány szerint az országban az alacsonyabb szintű bíróságokon kívül működik még Legfelsőbb Bíróság (tagjait a bíróság által megadott bírói listából az elnök nevezi ki, a Szenátus jóváhagyásával, a Legfelsőbb Bíróság elnökét a 20 tagú bírói testület választja meg három évre) és Alkotmánybíróság (nyolc tagját a Szenátus, a Képviselőház, a Legfelsőbb Bíróság és a Nemzeti Biztonsági Tanács adja) is.

Chile közigazgatási rendszere rendkívül centralizált,² vagyis a központi-állami hatalomgyakorlás alatt nincs erős helyi szintű intézményrendszer, hanem általában a mindenkori elnök szava érvényesül. A gyakorlat szerint a fővárosból minden egyes régió élére maga az elnök nevez ki egy-egy tisztségviselőt, aki mintegy helytartó módjára ellenőrzi és végrehajtja a felsőbb szintről érkező utasításokat.

Az OECD egyik tavalyi jelentésében már rámutatott arra, hogy ez a “demokratikus deficit” mennyire káros hatással lehet az ország egészének fejlődésére is. Ennek az oka egyszerű: a különböző adottságokkal rendelkező országrészek a fejletlen intézményi struktúra miatt nem tudják teljes egészében kiaknázni gazdasági, kulturális, társadalmi előnyeiket, és így közvetetten hátráltatják Chile gazdasági növekedését. Ez a hátrány leginkább az egy főre jutó GDP tekintetében nyilvánul meg, ami viszont egyértelmű jelzés a santiagoói politikai köröknek is, hogy változtassanak ezen a gyakorlaton.

A már említett koalíciós formációkhoz visszatérve, elmondhatjuk, hogy a legutóbbi választások során összesen öt formálódott. Ha a köztük lévő erőviszonyokat és népszerűségben megmutatkozó különbségeket vesszük, akkor három kisebb és két

---

¹ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/11/17/valasztasokra_keszulve...

² Regional development policies: Co-ordination across levels of government In *Maintaining Momentum: OECD Perspectives on Policy Challenges in Chile*. (OECD Publishing, 2011.) 147-163. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.oecd.org/dataoecd/41/38/47496802.pdf>

nagyobb csoportot tudunk elkülöníteni. A sort a kisebbek felől kezdve beszélhetünk az Együtt Többet Tehetünk (*Juntos Podemos Más*), az Új Többség Chilének (*Nueva Mayoría para Chile*) és az érdekes nevű Becsületes Chile. Szavazz Boldogan (*Chile Limpio. Vote Feliz*) nevű koalíciókról.

Az Együtt Többet Tehetünk egy zömmel baloldali, szélsőbaloldali csoportosulás, amely két pártból, az allendei vonalat (*Salvador Allende* politikai örökségét) követő kommunistákból (*Partido Comunista*) és a Keresztény Baloldalból (*Izquierda Cristiana*) áll. A két párt szövetsége a legutóbbi választásokon még csak a második alkalommal indult el, így viszonylag gyengébb a kohézió köztük, s mivel az elnökjelölt személyében sem tudtak megállapodni, kezdetben mindkét párt a saját emberét támogatta. Végül sikerült megállapodniuk a kommunista *Jorge Arrate* személyében. Mivel a viszonylagos jólétben élő országot a szélsőségnek tekinthető kommunisták nem tudták megszólítani, ezért a választások második fordulójában már a balközép jelöltjét, *Eduardo Freit* támogatták.

Az Új Többség Chiléért nevű mozgalom a chilei zöldekből (*Partido Ecologista de Chile*) és a humanistákból (*Partido Humanista de Chile*) áll. Nem számítanak jelentékeny erőnek, a közös jelölt, *Marco Enríquez-Ominami* sem bizonyult kellően rugalmasnak. A fiatal színész ugyanis jórészt csak a fiatalokat akarta és tudta megszólítani a Youtube videómegosztó portálon bonyolított kampányával.³ Ennek érdekében ugyan összefogott például a szocialisták ifjúsági szervezetével is (*Juventud Socialista*), de ez sem volt elég, hogy öt százaléknál többet érjen el.

A korábban Becsületes Chiléért elnevezés alatt működő harmadik kisebb koalíció az öt közül talán a leghomogénebb. Három pártja, az Erős Ország (*Fuerza País*), a Függetlenek Regionális Pártja (*Partido Regionalista de los Independientes*) és a Széles Társadalmi Mozgalom (*Movimiento Amplio Social*) között még csak közös elnökjelölt sem tartott kapcsolatot, mivel utóbbi párt az Új Többség független jelöltjét, Ominamit támogatta, az "itteni" függetlenek nem neveztek meg senkit, míg az Erős Ország a balközép jelöltjére voksolt.

3

http://www.youtube.com/watch?v=jbUzMfCVcwM&feature=results_main&playnext=1&list=PL41BA1283DA022D7F Letöltés ideje: 2012. január 26.

A koalíciókról szólva fontos megemlíteni a politikai paletta szerinti jobbközépnek, kereszténydemokratának számító Koalíció a Változásért (*Coalición por el Cambio*), amely 2010-ben a legtöbb pártot fogta össze, szám szerint ötöt. Ezek a Nemzeti Megújulás (*Renovación Nacional*), a Független Demokrata Unió (*Unión Demócrata Independiente*), az Első Chile (*Chile Primero*), a Humanista Keresztény Mozgalom (*Movimiento Humanista Cristiano*) és a Nagy Észak Mozgalom (*Movimiento Norte Grande*). Súlyát az adja meg, hogy jelöltje, *Sebastián Piñera* nyerte meg a kétfordulós elnökválasztást. A koalíció korábban Szövetség Chiléért (*Alianza por Chile*) néven volt ismert még a 2005-ös választások idején is. A megújulást számukra egy fontos belátás hozta el: felismerték, hogy amíg a táborban lévő pártok mindegyike saját jelöltet indít és azok potenciálisan egymást üthetik ki a nyeregből azzal, hogy egymás ellen versenyeznek, addig nem lehetnek eredményesek az egységesen fellépő többi koalícióval szemben. Ezért az új nevet és arculatot kapott csoportosulás minden pártja a jelenlegi elnök mögé sorakozott fel, aki azelőtt még a Nemzeti Megújulás pártelnöke volt. Így az öt párt végül szoros küzdelemben, de győzelemre segítette Piñerát. Azóta ugyan vannak törésvonalak a koalíción belül – ez talán valamennyire természetes is – ennek ellenére elvitathatatlan érdemük az, hogy húsz év után le tudták győzni a *Concertación-t*.

A *Concertación de Partidos por la Democracia*, azaz Pártok Koalíciója a Demokráciáért egy baloldali párttömörülés, amely a rendszerváltástól egészen 2010-ig irányította a dél-amerikai országot. Az előző koalícióhoz hasonlóan a *Concertación* is több pártot fog össze, szám szerint négyet. A Chilei Kereszténydemokrata Párt (*Partido Demócrata Cristiano de Chile*), a Párt a Demokráciáért (*Partido por la Democracia*), a chilei Szocialista Párt (*Partido Socialista*) és a Radikális Szociáldemokrata Párt (*Partido Radical Social Demócrata*) a 2009-2010-es választásokon az elnökjelöltekkel szemben pont fordított helyzetbe került, mint a jobboldal. Számos név merült fel, kezdve az előző elnök *Ricardo Lagos Escobar*ól, az Amerikai Államok Szervezetének (OAS) később megválasztott főtitkárán át (*José Miguel Insulza*) egészen *Eduardo Frei*ig, aki végül a kompromisszumos jelölt lett. Frei, aki 1994 és 2000 között már egyszer ült az elnöki székben, végül 51-48 százalékos arányban maradt alul a jelenlegi államfővel szemben, a jobboldal egységes szereplése tehát meghozta gyümölcsét.

A végeredményből is következtetni lehet arra, hogy a választás során a két legfőbb esélyes, Piñera és Frei között fej-fej melletti küzdelem bontakozott ki, amelyet gyakorlatilag felfoghatunk pártjaik, a Nemzeti Megújulás és a Chilei Kereszténydemokrata Párt vetélkedéseként is, melyben – mint minden választás során – nagy szerepük volt a jövőben megvalósítandó elnöki program ígéreteinek, melyekből néhány lényegesebb pontot kiemelhetünk, amelyeken keresztül képet kaphatunk a két politikus pontosabb elképzeléseiről.⁴

Ugyan a gazdasági válság Latin-Amerikára nem gyakorolt olyan drasztikus hatást, mint Európára, Piñera mégis egymillió új munkahely létesítésre tett ígéretet. Ugyan Frei nem beszélt ekkora nagyságrendű adatokról, abban azonban egyetértettek, hogy mindezt állami támogatással kell elérni.

Az energetika terén, kihasználandóak az ország remek adottságai,⁵ mindketten a megújuló energiaforrások hasznosítása mellett érveltek. Nem volt különbség a tervezett, *Hidroaysén* elnevezésű projektet⁶ illetően sem, amelyet mind Piñera, mind Frei megvalósítandónak ítélt (az összesen öt duzzasztógát mintegy 2700 megawatt áramot termelne, két folyóra telepítve).

A közbiztonságot illetően ugyan nem voltak markáns különbségek köztük, de bizonyos vonatkozásban másként ítélték meg dolgokat. E téren Piñera bizonyult inkább határozottabbnak, amit betudhatunk ő maga és pártja erős konzervativizmusának is.⁷ Mereven elzárkózott a könnyűdrogok legalizálása ellen, és a törvény nagyobb szigorát és kemény fellépést kívánt elérni a kábítószer-kereskedelem területén is (több börtönnel és rendőrrel együtt). Frei erről érdemben nem nyilatkozott, bár az is igaz, hogy Chile elég távol fekszik minden fő csempésztútvonaltól.

Látványos különbség kettejük között, hogy amíg Piñera mereven elzárkózott az abortusz és az eutanázia bárminemű engedélyezése elől, addig Frei az eutanáziával

---

4 A választási ígéretet táblázatba rendezett formáját lásd:

http://es.wikipedia.org/wiki/Elecci%C3%B3n_presidencial_de_Chile_de_2009-2010 Letöltés ideje: 2012. január 26.

5 Contexo y Enseñanzas Internacionales para el Diseño de la Política Energética a Largo Plazo de Chile. Letöltés ideje és helye: 2012. január 26.

http://www.cne.cl/cnewww/export/sites/default/05_Public_Estudios/descargas/estudios/texto1.pdf

6 hidroAysén. Chile con energía. Letöltés ideje és helye: 2012. január 26. <http://www.hidroaysen.cl/>

kapcsolatban nem nyilatkozott, az abortuszt pedig bizonyos feltételek teljesülése mellett engedélyeztette volna. Ugyanez a világnézeti különbség érhető tetten a homoszexuális párok örökbefogadási lehetőségét illetően, amit Piñera ellenez, Frei pedig bizonyos feltételekkel hagyna érvényesülni. Közös volt bennük azonban, hogy a halálbüntetést mindketten ellenezték.

A bel- és külpolitika aspektusait is máshogy ítélte meg a két jelölt. Míg Frei és a kereszténydemokraták új alkotmányt szerettek volna elfogadni, addig Piñera a hatályos alaptörvény módosítását preferálta. Amíg Frei autonómiát ígért az egyes kisebbségeknek és városi területeknek, addig Piñera ezt ellenezte, s inkább regionális tanácsok felállítását javasolta (itt kerül elő újra az állam decentralizációjának kérdésköre). A külpolitika terén is megengedőbbek a kereszténydemokraták, hiszen amíg ők csupán ellenzik például a kubai rezsím berendezkedését, addig a Nemzeti Megújulás büntetné is azt – értelemszerűen e téren a chilei kommunisták pártolnák a szigetországot, és az Egyesült Államokat vonnák felelősségre agresszivitása miatt. Az országot ennél közelebből érinti a bolíviaiak tengerparthoz jutásának ügye, mely már több mint egy évszázada, az 1883-as háború óta húzódik.⁸ Ebben a kérdésben a kommunisták és a zöld-humanista koalíció utat biztosítana a tengerpart nélkül maradt országnak, míg Piñera legjobb esetben is csupán kikötői előnyöket kínált fel, a nemzeti szuverenitás bármilyen megsértésének messzemenő elutasítása mellett.

Összefoglalóan elmondható tehát, hogy a chilei politikai élet a számos párt részvétele miatt elég színes, és ebből kifolyólag igen mozgalmas is. Noha a politikai és világnézeti paletta különböző oldalán helyet foglaló pártok és politikusok más-más szemszögből látják az ország problémáit, ugyanakkor vannak ügyek, amelyekben széles konszenzus uralkodik. Mindezek ellenére Chilének még mindig van mit tökéletesítenie a demokrácia intézményrendszerét illetően, ami egyrészt a közjó irányába hathat, másrészt pedig további színteréül szolgál az elkövetkezendő választások hatalmi játszmáinak.

---

7 Renovación Nacional. Declaración de principios. Letöltés ideje és helye: 2012. január 26.
<http://www.rn.cl/v1/declaracion-de-principios>

⁸ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/03/31/tavon_allomasozik_a_haditengereszt

2. Az elmúlt évek politikai mérlege

Csaknem két évvel azután, hogy Chilében – a Pinochet-rezsim 1990-es bukása után először – jobboldali kormány került hatalomra, Sebastián Piñera elnök népszerűsége látványosan lecsökkent. Diákok és környezetvédők tüntetései, indiánok éhségstrájkjai borzolják a kedélyeket, miközben a tavalyelőtti földrengés utáni újjáépítési munkálatok is számos kívánnivalót hagynak maguk után. Kétszer annyian vannak azok a chileiek, akik szerint Camila Vallejo, az alig huszonnégy éves karizmatikus diákvezér alkalmas lenne az ország vezetésére, mint azok, akik Piñera elnök alkalmasságában hisznek. Mindezek mellett – pontosabban mindezek ellenére – a chilei gazdaság továbbra is jól teljesít.

A Sebastián Piñera vezette jobbközép kormány első két éve bővelkedett a drámai eseményekben. 2010. február 27-én a Richter-skála szerinti 8,8-as erősségű földrengés rázta meg a dél-amerikai ország középső területeit, épp a történelmi jelentőségű elnökválasztás után, de még az új kabinet hivatalba lépése előtt.⁹ Az 523 halálos áldozatot követelő természeti katasztrófa közel 30 milliárd dolláros anyagi kárt okozott, amely Chile éves GDP-jének 18 százalékát tette ki. A chilei jobboldalt újjászervező, a gazdasági növekedést kampánya középpontjába állító dúsgazdag üzletember, Sebastián Piñera¹⁰ tehát már a kezdet kezdetén programja jelentős módosítására kényszerült, az újjáépítést nemzeti prioritássá nyilvánítva, amelyben széleskörű társadalmi egyetértés kísérte, lévén, hogy csaknem egymillió chilei szenvedett kisebb-nagyobb anyagi kárt a földrengés során.

Két évvel a katasztrófa után azonban a szükséglakásokban élő számos család számára az újjáépítés még mindig csak ígéret,¹¹ ráadásul sok helyen késésekkel, vagy egyáltalán nem érkeznek meg a segélyek. Mindezek mellett 2011 elején nyilvánosságra került egy hangfelvétel, amelyen Jacqueline van Rysselberghe, a földrengés által leginkább sújtott Biobío régió kormány megbízottja beismerte, hogy egyes, az újjáépítésre szánt kormányzati pénzeket más célokra használtak fel. Noha az ellenzékben lévő balközép Concertación a kormány megbízott lemondását követelte, Rodrigo Hinzpeter belügyminiszter kiállt van Rysselberghe mellett. Az

⁹ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2010/03/01/katasztrofa_chileben_tobb_mint_700_halott/

¹⁰ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2010/01/19/20_ev_utnan_eselyt_kapott_a_jobboldal/

ellenzék válaszul márciusban a kormány megbízott bírósági eljárás alá vonását kezdeményezte, mire április elején van Rysselberghe lemondásra kényszerült, jelentős presztízsveszteséget okozva a kormány számára.¹²

Míg a földrengést követő újjáépítés körüli visszasságok nagyban rontották az elnök és a kormány munkájának megítélését, egy kisebb, de rendkívüli médiavisszhangot kapott szerencsétlenség paradox módon kifejezetten kapóra jött Sebastián Piñerának. 2010 augusztusának végén beomlott egy bánya az észak-chilei Copiapó közelében, amely következtében harminchárom bányász a föld alatt rekedt. Bár néhány napig úgy tűnt, hogy mindannyian meghaltak, mindegyik vójár szerencsésen túlélte a bányaomlást – megmentésük azonban szinte megoldhatatlan technikai feladatnak mutatkozott. Piñera elnök jó kommunikációs érzékkel az első pillanattól kezdve nemzeti ügyként kezelte a bányászok megmentését, szinte hetente látogatott a helyszínre, és előszeretettel adott sajtótájékoztatókat munkavédelmi sisakban az egyre nagyobb számban a bányához érkező hazai és külföldi tudósítóknak.

A mentés végül sikerrel járt, a kiszabadult bányászokról készült felvételek bejárták a világsajtót, jelentősen növelve az elnök, illetve Laurence Golborne bányáügyi miniszter népszerűségét (utóbbiét annyira, hogy az eufória napjaiban sokan már azt is tudni vélték, hogy ő lesz a következő választásokon Piñera utódja, a jobbközép Renovación Nacional jelöltje). A bányászok kálváriája ráadásul épp a szeptemberben tartott bicentenáriumi ünnepekkel párhuzamosan történt: Chile 2010. szeptember 18-án ünnepelte függetlenségének 200. évfordulóját, országszerte nagyszabású ünnepekkel, amelyek szintén jó alkalmat nyújtottak Piñera számára, hogy nyilvánosan szerepeljen, és a nemzet egységét megtestesítő államfő szerepében mutakozzon.¹³ Szeptember végén az elnök népszerűsége elérte a 63 százalékot.

Az Adimark közvélemény-kutató adatai szerint azonban ez a magas érték nem bizonyult tartósnak: egy hónap alatt 50 százalékra csökkent, 2011 júniusában pedig a

---

¹¹ http://www.observatorioreconstruccion.cl/articulos_de_opinion/otro-ano-sin-reconstruccion/

¹² http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/03/03/chile_egy_evvel_a_foldrenges_utan/

¹³ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2010/10/13/oromunnepet_ulnek_a_chilei_banyaszok/

chileiek mindössze 36 százaléka értékelte megfelelőnek a kormány teljesítményét.¹⁴ Hasonló mélypontra a korábbi kormányfők teljesítménye is járt már Chilében, az azonban példátlan, amit 2011 decemberének legvégén publikált a CEP közvéleménykutató intézet.¹⁵ Piñera elnök támogatottsága 23%-ra süllyedt. Pinochet bukása óta államfő még nem volt ennyire népszerűtlen.

A népszerűségvesztés oka a már említett akadozó újjáépítés mellett az, hogy számos társadalmi csoport úgy érzi: a Piñera-kormány feláldozta őket a jó gazdasági teljesítmény oltárán. Értelmiségi körökben komoly felzúdulást keltett, hogy a Piñera által gyakran hangoztatott "Chilean Way" politikája kisebb, hatékonyabb államapparátus létrehozását ösztönözte, a gyakorlatban azonban ez a kormány első hivatali éve alatt tízezer köztisztviselő elbocsátását jelentette. Mindemellett az elnök és közvetlen környezete egyre szorosabb politikai kontroll alá vonta az államigazgatás minden szegmensét, ráadásul a politikai és gazdasági elit közti összefonódások is megkérdőjelezhető döntéseket eredményeztek. A középosztályt érzékenyen érintette az energiaárak drasztikus megemelése – Chile legdélebbi régiójában, Magallanesben 2011 januárjában a lakosság általános sztrájkok és útlezárások formájában fejezte ki elégedetlenségét (az energiaügyi dilemma részleteit lásd alább). A chilei népesség öt százalékát kitevő mapuche indiánok pedig azt sérelmezték, hogy az ősi földjeik visszaszerzéséért indított békés mozgalom vezetőit a szigorú (még Pinochet által, a rendszer ellenségeinek akadálytalan likvidálása érdekében hozott) terrorellenes törvény értelmében a bíróság terroristának minősítette, és aránytalanul súlyos börtönbüntetésre ítélte. A rabok a börtönben éhségstrájkba kezdtek, amire az épp akkor zajló bányászmentési akció miatt kevés médiafigyelem irányult, így három hónap után felhagytak vele, 2011 márciusának elején azonban újratekdték. Az éhségstrájk június 9-éig tartott.¹⁶

Egy másik, a társadalom minden rétegét mozgósító elégedetlenségi hullám oka a kormány által 2011. május elején elfogadott HidroAysén-projekt volt. Chile évek óta

---

¹⁴

<http://www.publimetro.cl/nota/cronica/adimark-pinera-recibe-solo-un-36-de-aprobacion-y-un-56-de-rechazo/xIQkfb!teDZPmkOaCsCw/>

¹⁵ <http://www.eluniverso.com/2011/12/29/1/1361/popularidad-pinera-desciende-niveles-historicos.html>

¹⁶

<http://www.elmostrador.cl/noticias/pais/2011/06/09/se-acaba-la-huelga-de-hambre-mapuche-luego-de-86-dias/>

komoly energiaellátási problémákkal küszködik: a Bolíviával fennálló határvita¹⁷ következtében az andoki ország nem ad el Chilének földgázt, így azt egy ideig Argentínából vásárolta, 2006 telén viszont Argentína saját ellátási problémáira hivatkozva egy időre leállította a földgáz-szolgáltatást, komoly válságot okozva ezzel Chilében. Az észak-chilei bányák megnövekedett energiaigényét a kormány először egy széntüzelésű erőmű építésével tervezte kielégíteni Punta de Choros mellett, ez azonban veszélyeztette volna az Atacama-sivatag páratlan élővilágát, egyebek között a virágzó sivatag néven ismert egyedülálló természeti jelenséget. Piñera elnök végül személyesen jelentette be a terv elvetését, ugyanakkor néhány hónappal később kiállt egy másik elképzelés, a HidroAysén-projekt mellett.

A HidroAysén-projekt¹⁸ keretében magánberuházók több vízierőművet építenének a chilei Patagónia leggyéribben lakott régiójában, Aysén érintetlen őserdeiben, és egy több, mint 2000 kilométer hosszú gigantikus elektromos vezeték segítségével juttatnák el az áramot Észak-Chilébe. A megalomán és környezetromboló beruházást a chileiek nagy többsége ellenzi, elfogadásakor csaknem ötvenezres tömeg tüntetett Santiagóban a projekt ellen, de Chile szinte minden nagyobb városában szerveztek tiltakozó megmozdulásokat.¹⁹ A rendőrség a kelletténél erőteljesebben lépett fel a tüntetők ellen, ami csak tovább gerjesztette a kormányellenes indulatokat. Noha kétségtelen, hogy Chile energiaproblémái veszélyeztetik a gazdasági fejlődés ütemét, környezetvédő szervezetek úgy látják, hogy ésszerűbb energia-felhasználással a jelenlegi termelési szint mellett is elkerülhető a HidroAysén-projekt megvalósítása és az ezáltal okozott környezetpusztítás.

Mindezekon felül 2011 telén (Chilében ez július-augusztust jelent) megkezdődött a legnagyobb nemzetközi visszhangot nyert ügy, a diákok tüntetése. Chilében annak ellenére, hogy az évi átlagos hét százalékos gazdasági növekedés világviszonylatban is elismerésre méltó, az ország pedig 2010-ben – Dél-Amerikában elsőként – az OECD tagjává vált, a többi fejlett országhoz képest példátlanul keveset

---

¹⁷

http://articles.cnn.com/2011-03-23/world/bolivia.chile.coast_1_bolivian-territory-landlocked-bolivia-bolivian-president-evo-morales?_s=PM:WORLD

¹⁸ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/05/12/chile_elfogadta_a_hidroelektromos_projektet/

¹⁹ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/05/16/tunteteses_sora_a_valasz_a_kormany_tervere_chileben/

költ oktatásra, azon belül is elsősorban a felsőoktatásra. Az áprilistól rendszeressé váló diákgyűléseken átfogó oktatási reformot, az államilag támogatott felsőoktatási férőhelyek radikális növelését és széleskörű ösztöndíj- és támogatási rendszert követeltek az egyre dühösebb hallgatók. Ezekon a gyűléseken tett szert országos ismertségre Camila Vallejo,²⁰ az Universidad de Chile diákszervezeti vezetője, aki az elégedetlenek karizmatikus szószólójává vált.

A tömegtüntetések június 30-án kezdődtek, amikor körülbelül százezren vonultak fel Santiagóban, és további háromszázezren az ország más részein. Az ország vezetése katasztrofálisan reagált a helyzetre: több kormánytisztviselő illetve becsmérő szavakkal a diákokat, kétségbe vonva igényeik jogosságát, maga az elnök pedig kijelentette, hogy az oktatás a “fogyasztói javak” egyike, és mint ilyen, a piac törvényeinek van alávetve.²¹ A diákok erre az alkotmányból idéztek, amely világosan kimondja, hogy az oktatásban való részvétel alapvető jog. Bár ez utóbbi nem a felsőoktatásra vonatkozik, való igaz, hogy a chilei felsőoktatási rendszer rendkívül kirekesztő: – ahogyan azt a következő alfejezetben kifejtjük – minimális az államilag finanszírozott hallgatók száma, az egyetemisták túlnyomó többsége borsos tandíjat fizet, akár állami, akár magánegyetemre jár.

Tavaly augusztusra vált igazán feszültté a helyzet, amikor már egymást érték a többszázézes tüntetések, és a diákok felvonulásához a szakszervezetek országos sztrájkjal csatlakoztak. A rendőrség keményen lépett fel a megmozdulások résztvevőivel szemben, a sebesültek száma több százra rúgott, az egyik tüntetés során pedig egy 16 éves gimnazista, Manuel Gutiérrez²² lőtt seb következtében életét veszítette. A belügyminisztérium hetekig tagadta, hogy a rendőrség volna felelős a történetekért, de végül be kellett ismerniük, hogy egy rendőrtiszt lőtt – éles tölténnyel – a levegőbe, és a lehulló lövedék végzett a fiúval. A tüntetések a haláleset nyomán még elkeseredettebbé váltak, a diákok több egyetemet és középiskolát elfoglaltak, a tárgyalások a kormánnyal pedig megszakadtak.

²⁰ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/08/camila-vallejo-latin-america-revolutionary>

²¹ <http://www.lanacion.cl/pinera-la-educacion-es-un-bien-de-consumo/noticias/2011-07-19/144916.html>

²²

http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2011/08/110826_chile_paro_nacional_muerte_joven_violencia_jg.shtm

A diákokat az sem hatotta meg, hogy Joaquín Lavín oktatási miniszter lemondott, majd néhány hónappal később utódja, Felipe Bulnes úgyszintén megvált a bársonyszéktől. Az álláspontok akkor sem közeledtek, amikor a radikális Camila Vallejo-t a valamivel mérsékeltebb Gabriel Boric váltotta az országos diákszövetség élén, az Universidad de Chile sztrájkja pedig több hónap után véget ért.²³ Az ikonikus Camila Vallejo továbbra is Chile meghatározó politikai szereplője, népszerűsége Piñera elnökének több mint kétszerese, a diákmozgalom ügyét pedig a chileiek mintegy 70 százaléka támogatja. A felsőoktatás ügye, bár Piñera idő előtti lemondását nem fogja kikényszeríteni, jobbközép pártjának igencsak megcsappantak az esélyei, hogy a következő választásokat megnyerje.

Jóllehet, a 2013-2014-es választások még messze vannak, a gazdaság jól teljesít, a kormány pedig mérsékelt külpolitikai sikereket is maga mögött tudhat (Barack Obama amerikai elnök például, rövid latin-amerikai körútja során 2011 márciusában felkereste Chilét,²⁴ a korábban ellenséges Peru pedig egyre szorosabbra fűzi kapcsolatait déli szomszédjával),²⁵ a Renovación Nacionalt, a jelenleg kormányzó pártszövetséget alaposan megtépázták az elmúlt két év eseményei. Mindeközben az ellenzéki Concertación támogatottsága lassan, de biztosan növekszik. Az előző államfő, Michelle Bachelet – noha kormánya számos vitatható intézkedést tett, így például kitért a már akkor is sürgető oktatási reform elől, és a santiagoói tömegközlekedés átszervezése is felemás eredményeket hozott – népszerűsége ma csaknem háromszorosa Piñera elnökének. Bachelet presztízsét az is nagyban növeli, hogy 2010 őszén kinevezték az ENSZ újonnan létrehozott nőügyi szervezete, a UN Women élére²⁶. A világszervezetben betöltött vezető pozíció tovább emelte az egyébként is igen elismert baloldali politikus, Chile első női elnökének nemzetközi renoméját. Mivel a chilei alkotmány tiltja, hogy egy elnök egymás után két hivatali periódust is kitöltsön (a 2009-2010-es választáson így nem Bachelet, hanem az idős és kevésbé népszerű Eduardo Frei Ruiz-Tagle szenvedett vereséget), Sebastián Piñera tehát biztosan nem lesz elnök 2014 után, az azonban kétséges, hogy utóda (Golborne vagy más) sikerrel veszi-e fel majd a küzdelmet a Concertación jelöltjével. Michelle

²³ <http://www.santiagotimes.cl/chile/education/23139-chilean-students-end-symbolic-occupations-after-6-months>

²⁴ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/02/07/obama_latin-amerikaba_keszul/

²⁵ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/04/09/uj_paktum_alakult/

²⁶ <http://www.reuters.com/article/2010/09/14/us-un-women-idUSTRE68D3XG20100914>

Bachelet visszatérését a chilei politikába ugyan még nem jelentette be hivatalosan az ellenzéki párt,²⁷ de amennyiben indul a következő választáson, komoly kilátásai lehetnek a győzelemre.

Chile az utóbbi évtizedek alatt a gazdasági fejlődés mintájaként szolgált, és a diktatúrából egy konszolidált demokráciába lépett át, rászolgálva ezzel a “latin-amerikai mintaállam” jelzőre. Azonban a hónapok óta tartó társadalmi megmozdulások alapjaiban rengetik meg ezt a képzetet. Az eseményeknek két fő oka is van: a feltörekvő középosztály kvázi “lázasága” és a politikai elit elégtelensége, ami megakadályozza, hogy szakítsanak az 1990-es évek stílusával és felismerjék a társadalom új igényeit, ami ezáltal a megoldást is hátráltatja.

Mára Chile azon országok egyikévé vált, ahol a gazdasági fejlődés magával hozta a középosztály izmosodását és létszámbeli növekedését – ami viszont politikai érdekérvényesítésük erősödését is jelenti.²⁸ Úgy tűnik, hogy Sebastián Piñera elnök az elmúlt hónapok nyomásának engedve hajlandó lenne a politikai rendszer megújítására, terveihöz azonban a törvényhozás támogatására is szüksége van. Piñera az európai modellek mintájára erős miniszterelnöki pozíciót vezetne be az államfői cím mellett, mely utóbbihoz kapcsolódó jogkörök így jelentősen csökkennének, illetve át is alakulnának. Elemzők szerint azonban az elnök szándékai nem elég komolyak.²⁹

A következő alfejezetben két kiemelt kérdést fogunk tárgyalni, hiszen az aktuális chilei események leírásából körvonalazódik, hogy napjainkban az oktatási és energiapolitikai ügyeknek komoly jelentősége van a közvélemény és a politika számára is. Ezért az elemzőfüzet készítésekor arra következtettünk, hogy az említett két terület részletesebb bemutatása mindenképpen hasznos lehet a magyar olvasók számára is.

---

²⁷ <http://tresquintos.com/2011/11/02/bachelet-2013-y-la-sobrevivencia-de-la-concertacion/>

²⁸ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/09/19/a_kozeosztaly_lazadasa_megujulhat-e_a_mintaallam/

²⁹ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2012/01/25/chile_es_a_reformok_nehez_ott_ahol_nincs_ketharmad/

3. Kiemelt kérdések: oktatás és energia

Az oktatásügy Chilében: megtestesülő társadalmi különbségek

Hazánkhoz hasonlóan Chilében is három fő szintje van az oktatási rendszernek, az alap-, közép-, és felsőfokú oktatás a megfelelő intézményi és személyi infrastruktúrával együtt alkotja azt. Azonban Chilében még az OECD országok átlagához mérten is kirívó az, hogy a (leendő) diákok társadalmi háttere mennyire meghatározza azt, hogy milyen iskolába kerülhetnek. És ezen keresztül azt is, hogy az életben miként tudnak majd érvényesülni.

A rendszer ezen eléggé hátrányos vonása nem mai eredetű. Az 1980-as években a jobboldali katonai vezető, *Augusto Pinochet* diktatúrája idején fogadták el azt az oktatási törvényt, amely megteremtette a mai struktúra alapjait. A törvény a korábbi államosítási tendencia gyökeres ellentétéként a piaci viszonyok messzemenő figyelembe vételére épített – és épít a mai napig úgy, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően az iskolákat az Oktatási Minisztérium alól kiszervezte (“*descentralización*”) a települések számára, azaz önkormányzati hatáskörben működhetek tovább.³⁰ Ennek az lett a következménye, hogy a chilei iskolák palettája új résztvevőkkel bővült, mivel megjelentek az állami fenntartású intézmények mellett a magániskolák is. 1986-ra az állami iskolák aránya a korábbi 63 százalék helyett 43 százalékra esett vissza, a magániskoláké pedig 30-ról 48 százalékra erősödött. Napjaink sajátossága e téren az, hogy ezek a magániskolák az állami intézményeket háttérbe szorítva dominálnak a chilei közoktatási rendszerben.

A kép azonban ennél kicsit árnyaltabb, az intézmények sem oszthatóak fel pusztán “fekete-fehér” alapon. A differenciálás legfőbb szempontja az iskolák finanszírozásának módja, mely szerint beszélhetünk olyan iskolákról, amelyek állami támogatással működnek. Ez Chile esetében azonban nem jelenti rögtön azt is, hogy az állam is tartaná fenn az adott intézményt, mivel a kormányzat támogatja a magániskolák egy részét is. Az ilyen típusú iskolák amolyan köztes helyet foglalnak

---

30 Florestal, Ketleen: Decentralization of education: legal issues. (The International Bank for Reconstruction and Development. 1997.) 14. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099080000281/Decent_ed_legal_issues_EN97.pdf

el. Ide azok a gyerekek járnak, akiknek szülei viszonylag tehetősebbek, ezért megengedhetik maguknak azt, hogy magániskolába írassák gyermeküket – ahhoz azonban már nem elég gazdagok, hogy pusztán az ő adományaikból az iskola fenn is tudjon maradni. A skála másik végén a teljesen a szülők hozzájárulásából fenntartott intézmények foglalnak helyet, ahová értelemszerűen a “felső tízezer” járattja gyermekét.³¹

Ez a piaci kívánalmakra alapozott rendszer azonban nem várt kihívásokat is jelent az ország számára. Első körben azzal a kézen fekvő következménnyel jár, hogy a chilei iskolarendszer a tanulók teljesítménye szempontjából rendkívül aszimmetrikus képet mutat. Míg az állami-önkormányzati fenntartású intézmények tanulói az OECD-PISA (*Programme for International Student Assessment – “Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérés”*) felmérése alapján bőven az OECD-országok hasonló mutatói alatt teljesítenek, addig az államilag támogatott magániskolák körülbelül az átlag közelében (de az alatt) mozognak, míg az úgymond “önfenntartó” magániskolák jóval az átlag feletti eredményeket produkálnak. Ennek a szemmel látható különbségnek egy oka van: a tehetős szülők, szponzorok által támogatott magániskolák egyrészt nagyobb ösztöndíjat tudnak biztosítani tanulóik számára, másrészt meg tudják fizetni és alkalmazni tudják a jobb képességű és szélesebb szakképzettséggel rendelkező tanárokat.

Az állami fenntartású intézmények teljesítménybeli lemaradása emellett még egy okkal magyarázható: a magániskolák jobban meg tudják válogatni azokat a leendő tanulókat, akiket az iskola padosoraiban szeretnének tudni, hiszen a fenntartó maga döntheti el, hogy kinek az oktatását vállalja. Ezzel szemben az állami intézményeknek kötelező jelleggel mindenkit be kell fogadniuk, vagyoni helyzetre és értelmi képességekre való tekintet nélkül azért, hogy a társadalmi esélyegyenlőség a közoktatásban is megvalósulhasson. Önmagában ez természetesen nem probléma, az viszont már igen, hogy az olykor nagyobb odafigyelést és felkészítést igénylő, gyengébb teljesítményű tanulókat megfelelően felkészült és képzett tanárok tudják oktatni.

---

31 Climbing on giants’ shoulders: better schools for all chilean children. In OECD Economic Surveys Chile 2010. (OECD Publishing, 2010.) 103-144. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://static.latercera.com/20100127/677877.pdf>

A tanári oldal tekintetében az a fő cél, hogy átültessék a fejlett országok oktatási gyakorlatát. Így a finn, dél-koreai, vagy szingapúri alapok chilei környezetben való alkalmazása azt jelenti, hogy állami programok segítségével olyan fiatal, az egyetemekről kikerült tanárokat keresnek (például a *Programas Especiales de Titulación* program segítségével), akik elég jó tanulmányi eredménnyel és szakmai ismeretekkel rendelkeznek, hogy egy-egy iskola élére állva, mintegy “húzóerőként” vállaljanak szerepet.³² Ilyen program például az *Evaluación del Desempeño Docente*, azaz a tanárok előmenetelét segítő és teljesítményét értékelő kormányzati kezdeményezés, amely a jól teljesítő tanárok számára fizetésemelést irányoz elő. Tétje az, hogy akiknél nem látszik javulás, vagy egyenesen romlanak eredményeik, akár a munkahelyüket is elveszíthetik, hogy helyet adjanak a jobb képességű kollégáik számára. Hasonló ösztönzés gyanánt indult meg a *Maestro de Maestros* (Tanárok Tanára) program, ami ugyanúgy nagyobb fizetést ígér, de a különbség az előzőhöz képest az, hogy itt maguk a tanárok képzik kollégáikat.

A gyengébben teljesítő intézmények oktatói állományának szakmai felzárkóztatása azonban csak az egyik megnyilvánulása annak az igyekezetnek, amely a színvonalas magániskolák szintjéhez közelítené ezeket az iskolákat is. A probléma másik aspektusa a hátrányosabb helyzetű tanulók támogatása. Ez kétféleképpen valósulhat meg: egyfelől még az iskolában, ahol a fentebb említett külföldi példa szerint speciálisan képzett tanárok foglalkoznak a diákkal, hogy ne maradjon le túlságosan társaitól. Másfelől pedig iskolán kívül, például közvetlen pénzügyi támogatás segítségével, amelytől a kormányzat azt reméli, hogy így a családok vagy jobb iskolába tudják járatni gyermeküket, vagy ha ez nem is valósul meg, a tanuló még mindig jobb eredmény elérésére ösztönözhető. Chilében is az iskolai kompetencia-felméréseken keresztül ellenőrzik központilag azt, hogy az ország diáksága mennyit fejlődött vagy maradt le az előző évi ugyanilyen eredményekhez képest. Az e célra kidolgozott SIMCE (*Sistema de Medición de Calidad de la Educación – “Oktatás minőségének mérési rendszere”*) módszertana azonban nem csak az összes iskolára vetítve szolgáltat adatokat, hanem az specifikusan az egyes intézményekre lebontva is értékes tanulságok vonhatóak le az eredményekből. A

---

32 Quality, equity and equality in the education system. In *Maintaining Momentum: OECD Perspectives on Policy Challenges in Chile*. (OECD Publishing, 2011.) 63-79. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.oecd.org/dataoecd/41/38/47496802.pdf>

kormányzat kezében ez azért fontos és hasznos eszköz, mivel segítségével könnyebben tud fókuszálni a leginkább problémás iskolákra és körzetekre.

Az említett egyenlőtlenségek olyan feszültséget hordoznak magukban, amely látványos utcai megmozdulások képében mutatkozott meg az elmúlt időszakban. Ennek többértű okaira már utaltunk: egyrészt ha mélyebbre nézünk a chilei társadalom szerkezetében, akkor láthatjuk, hogy az utóbbi évtizedekben gyökeres változáson ment át az ország társadalmi értelemben is. Amíg az 1980-as években a demokráciáért kellett harcolni Pinochet diktatúrája ellenében, és az 1990-es években a szegénység felszámolásának igénye teremtett közös platformot, amely érdekében nemzeti összefogást lehetett teremteni, addig napjainkban már mindkettő (többnyire) adott. Chile a latin-amerikai országok közül kiemelkedik relatív jólétével, és a demokrácia is olajozott mechanizmussá fejlődött. A titok nyitja a chilei középosztály megerősödésében keresendő, mely már nem több, hanem jobb iskolákat akar.³³ Gyerekeik, az iskolapadba kerülő új generáció már felemeli szavát a rendszer egyenlőtlenségei ellen. Többek között azt várják *Sebastián Piñera* kormányától, hogy csoportosítsa át a magániskolák pénzét a rászoruló állami intézményekhez, és általánosságban több pénzt kértek az oktatás számára..

Mivel időközben a diákok tüntetése egyre erőszakosabbá vált, és a demonstráció békés részéhez csatlakoztak tanárok is, így gyakorlatilag megbénult az oktatás, és tanórák ezrei maradtak el szerte az egész országban (mivel az oktatás is szolgáltatásnak minősül, ez közvetve a GDP-re kihat); ráadásul a diákok mellett nem csak saját tanáraik, de az ország északi részének bányászai is szimpátiájukat fejezték ki – szintén egy tüntetés keretein belül.³⁴ Noha ők nem szüntették be a munkát hosszú hónapokra, de ha az oktatás kiesése a GDP esését okozhatja, akkor könnyen elképzelhető, hogy milyen hatással van a bányászok sztrájkja a chilei gazdaságra akkor, amikor az ország bevételi forrásainak döntő és legfontosabb részét termeli meg ez az ipari ágazat. E három dolgon túlmenően a hab a tortán az volt, amikor kiderült, hogy a tüntető diákok vezetői felvették a kapcsolatot kolumbiai társaikkal is,

---

33 [¿ Oué pasa en Chile?: \(1\) "Quo vadis, Chile".](http://www.infolatam.com/2011/09/13/%C2%BFque-pasa-en-chile-1-quo-vadis-chile/) Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.infolatam.com/2011/09/13/%C2%BFque-pasa-en-chile-1-quo-vadis-chile/>

34 In Chile, Dissent Has a Woman's Face. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9308>

és fennállt a veszélye annak, hogy az időközben Franciaországig érő kapcsolatok révén az elégedetlenség Dél-Amerika számos országára áttérjedhet.³⁵

Ilyen körülmények között a kormány ugyan egy darabig ellenállt, törvényben tiltotta be a demonstrációkat a főváros, *Santiago de Chile* belvárosában, sokáig azonban nem nézhette tétlenül a feszültségek eszkalálódását. Végül sikerült megegyezni a huszonéves *Camila Vallejo* vezette diákokkal, akik elérték azt, hogy a kormány nagyobb összeget csoportosítson át az oktatás részére a költségvetésből.³⁶ Mintegy 21 százalékkal (!) megemelték a szegényebb tanulóknak szánt támogatás összegét is, amelyet egy külön erre a célra létrehozott alapból finanszíroznak majd.

Láthatjuk tehát, hogy noha Chile egyáltalán nem sorolható a legelmaradottabb latin-amerikai országok közé, mégis milyen súlyos problémát okoznak még napjainkban is a társadalmi és jövedelem-eloszlási különbséget. Figyelemre méltó az is, hogy a sajátos oktatási rendszer igazságosabbá és egyenlőbbé tételére irányuló törekvések ellenére az egyszerű iskolapadban ülő diákok is mekkora érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek – főleg akkor, ha mozgalmukat szélesebb társadalmi konszenzus is övezi. Ezek alapján az elkövetkezendő chilei kormányoknak is bőven lesz még tennivalójuk az oktatáspolitikai területén, hiszen a rendszer átszabása nem lesz könnyű feladat.

Energiapolitika: több lábon álló stratégia

A hosszan elnyúló ország változatos éghajlati, mezőgazdasági és így ipari jellemzőkkel bír, különösen, ha a különböző régiókat hasonlítjuk össze egymással. Hiszen amíg északon találjuk Földünk egyik legszárazabb helyét, az *Atacama-sivatagot*, addig délebbre a sivatagi szárazságot fokozatosan váltja fel a mediterrán klíma a főváros, *Santiago de Chile* magasságában. Az ország déli része viszont már hűvös, szeles, kies és zord, aminek következtében a népesség is elég gyér.

---

35 Los estudiantes de Colombia y Chile intentan exportar su protesta. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2011/11/111114_chile_colombia_estudiantes_protestas_jornada_con_tinental_fp.shtml

36 Piñera lanza presupuesto 2012 con 11.650 millones para educación, un 7,6 por ciento más. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.infolatam.com/2011/09/30/pinera-lanza-presupuesto-2012-con-11-650-millones-para-educacion-un-76-por-ciento-mas/>

Egy ennyire változatos klimatikus és domborzati feltételekkel rendelkező ország természetesen az energetika terén is számos megoldás közül választhat. Mint minden más állam esetében, úgy Chile vonatkozásában sem elég az energiaellátást pillanatnyi időtávlatokban megszervezni – hosszú távú stratégia kell ahhoz, hogy a nemzetgazdaság működőképessége biztosítva legyen, és lehetőleg minél kevesebb fennakadással lehessen üzemeltetni a szektor egészét.

Az energiabiztonság pedig két lényeges elemre épül: a külföldi importtól való függőség felszámolására és/vagy csökkentésére, illetve az energiaellátás esetleges zavarainak megszüntetésére. Mindkét szempont létjogosultságát nemzetközi példák adják meg: külön kiemelik többek között az orosz gázszállításokat a világ egyik legnagyobb gazdasága, Németország felé.³⁷ Chilének ugyanis minden igyekezete – új tározók építése, egy új gázátalakító erőmű építése a fővároshoz közeli *Quinteró*ban, illetve más energiahordozók szerepének növelése – ellenére még mindig nem sikerült függetlenítenie magát az argentin földgáztól. Ezért (is) Chile energiapolitikája több lábón áll:³⁸ hazánkkal ellentétben, ahol a paksi atomerőmű súlya a termelési kapacitás terén számottevő, a dél-amerikai ország csupán elenyésző mértékben használ nukleáris energiát. Ellenben a piacon jelen van a szélenergiától kezdve, a vízenergián át a termikus energiáig számos módozat.

A vízenergia az egyik legmeghatározóbb út az energia előállítására Chilében. Ennek oka egyszerű: az Andok és az óceán között relatíve kicsi a távolság, így a hegységből lefutó folyóknak igen nagy az esése, aminél kedvezőbb feltételek nem is kellenek a vízi erőművek telepítéséhez. Ez az ideális állapot azonban rendkívül sebezhető. Ha az időjárási szeszélyek miatt egy-egy szárazabb év köszönt az országra, akkor máris megnő a jelentősége az energiabiztonság kérdésének. A globális felmelegedés mellett további szempont az *El Niño* jelenség is, amely a bolygó nagy részén képes felborítani az időjárási viszonyokat –rendkívül száraz időt okozva Chilében is.

A chilei stratégia természetesen figyelembe veszi a nemzetközi politikai viszonyok befolyását is az energiaellátás biztonságának kérdésében, mint például

---

37 World Energy Outlook 2011. Resumen ejecutivo. (OECD/IEA, 2011.) 9-10.

38 Contexto y Enseñanzas Internacionales para el Diseño de la Política Energética a Largo Plazo de Chile. Letöltés ideje és helye: 2012. január 26.
http://www.cne.cl/cnewww/export/sites/default/05_Public_Estudios/descargas/estudios/texto1.pdf

arra, hogy a sokszor bizonytalan közel-keleti helyzet (kezdve az Öböl-háborúktól egészen a tavalyi arab tavaszig és a jelenlegi iráni konfliktusig) milyen rendkívüli mértékben tudja befolyásolni a világpiaci kínálatot és árakat. Emellett számolni kell Ázsia felemelkedésével is: a kontinens két országa, Kína és India, a maguk több mint két és fél milliárdos népességével, és például a kínai gazdaság évek óta tartó dinamikus, kétszámjegyű növekedésével önmagában is olyan keresletet támaszt az energetikai világpiacon, amellyel minden országnak és integrációs szervezetnek (így az Európai Uniónak is) komolyan számolnia kell.

Az aggodalomnak e téren két oka is van, az ázsiai hatalmak robbanásszerű fejlődése az energiaszektor két ponton is érinti: megemeli az egyes energiahordozók és előállítási módok világpiaci árát, és magára a világon fellelhető készleteket is megcsapolja. Az árak emelkedése a szegényebb, fejlődő országoknak rendkívül hátrányos, a készletek csökkenése azonban minden államnak rossz. Chile ugyan relatíve szerencsés helyzetben van. Egyrészt a már említett éghajlati feltételek miatt számos módon termelhet elektromos áramot, másrészt pedig az OECD országok tehetősebb családjába tartozik (latin-amerikai viszonylatban mindenképpen). Ez az úgymond “helyzeti előny” azonban – egyébként nagyon helyesen – nem ad a chileieknek okot az elbizakodottságra. Két dolognak az utóbbi évek, évtizedek folyamán nagy figyelmet szenteltek: az energiabiztonságnak, illetve a környezetvédelemnek, s ezáltal párhuzamosan a megújuló energiaforrások használatának is.³⁹

Az energiabiztonság a chilei energiapolitikai stratégia három pillérének egyike, amely mellett a szakértők a gazdaságra gyakorolt hatást és a környezetvédelmet is külön-külön alegységként kezelik. A környezetvédelmet illetően a megújuló energia fokozottabb elterjesztését és a káros anyagok kibocsátásának minél hatékonyabb visszafogását tartalmazza. A gazdasági élet egészére gyakorolt hatások vizsgálata során úgyszintén a hatékonyság kérdése áll a középpontban.

---

39 Regional development policies: Co-ordination across levels of government In *Maintaining Momentum: OECD Perspectives on Policy Challenges in Chile*. (OECD Publishing, 2011.) 163-180. Letöltés ideje és helye: 2012. január 27. <http://www.oecd.org/dataoecd/41/38/47496802.pdf>

II. A “chilei csoda” gazdasági alapjai

1. Gazdasági adottságok⁴⁰

A Csendes-óceán partvidékén, Peru és Argentína között elterülő Chile területe 756 102 km², lakosainak száma megközelíti a 17 millió főt. A népesség-növekedési ráta Magyarorszáéhoz képest magas, jelenleg 0,84 százalék körül alakul. Földrajzi elhelyezkedése révén stratégiai előnyökkel bír, ugyanis mind az Atlanti-, mind a Csendes-óceán partján számos kikötővel rendelkezik, fennhatósága alá tartozik a két óceánt összekötő Beagle-csatorna és a Drake-átjáró (Mar de Hoces), valamint Argentínával közösen felügyelik a biztonságos vízi utat kínáló Magellán-szorost. Ugyancsak földrajzi fekvése szolgáltatja az alapot arra, hogy területi igényekkel lépjen fel az ENSZ előtt az Antarktisz jegének egy szeletét illetően.

Ahogy arról az előző fejezet végén már szóltunk, az ország területének hosszanti elhelyezkedésének köszönhetően Chile a sokszínűség hazájának mondhatja magát (a változatosságnak köszönhetően 2011-ben rekordot döntött az odalátogató turisták száma).⁴¹ A magashegyi időjárástól kezdve a sivatagi szárazságig többféle éghajlati viszony uralkodik az országban. A sokszínűség azonban veszélyeket is rejt, Chile többféle lehetséges természeti csapásnak van kiszolgáltatva: földrengések, aktív vulkánok kitörése és cunami-veszély. Napjaink legégetőbb környezetvédelmi kérdései közé tartozik a nagyfokú erdőirtás, a bányászat természeti értékekre való negatív hatása, valamint az ipari tevékenységből származó lég-és vízszennyezés.

Chile legfontosabb természeti kincsei közé a réz, a fa, a vasérc, nitrátok, drágakövek, a molibdén és a vízenergia tartoznak.

A piacorientált chilei gazdaságot jelentős külkereskedelem és erős pénzügyi intézmények jellemzik. Az export aránya meghaladja a bruttó hazai össztermék (GDP) negyedét. A kivitelre szánt termékek háromnegyedét árucikkek teszik ki, s

⁴⁰ Az adatok forrása: CIA The World Factbook Letöltés helye és ideje: 2011. december 26.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ci.html>

⁴¹ <http://www.foreigninvestment.cl/images/stories/pdfs/publicaciones/Tourism11.pdf>

csupán a réz eladása a kormányzati bevételek egyharmadát jelenti. Főbb mezőgazdasági termékei a szőlő, alma, körte, hagyma, búza, kukorica, bab, marhahús, baromfi, hal és a fa; míg az ipari termelésben a réz, a lítium, az élelmiszer-feldolgozás, a vas, acél, fatermékek és közlekedési felszerelések játsszák a fő szerepet.

Chile legfontosabb exportcikkei a rézen kívül a gyümölcsök, hal, papír, vegyszerek, bor és a cellulóz. Főbb exportpartnerei – 2010-es adatok alapján – Kína (23,8%), Japán (10,2%), Egyesült Államok (10%), Brazília (6%) és Dél-Korea (5,9%). A jelentősebb import árucikkek közé sorolhatjuk a kőolajat, vegyszereket, műszaki és telekommunikációs eszközöket, ipari gépeket, földgázt. Ebben az ország elsődleges partnerei az Egyesült Államok (17%), Kína (13,6%), Argentína (8,5%), Brazília (7,9%), Dél-Korea (5,8%), Japán (5%), valamint Németország (4%). A főbb gazdasági mutatókat az *1. számú melléklet* mutatja be.

A Chiléről alkotott pozitív gazdasági kép az 1990-es évek óta folyamatosan erősödik annak köszönhetően, hogy a demokratikus rendszerváltás előtt a katonai rezsim idején számos gazdasági reformot vezettek be, melyeket az egymást követő demokratikus kormányok mind igyekeztek tovább erősíteni. A latin-amerikai ország kiemelkedő gazdasági teljesítményt mutatott a kilencvenes években (1990 és 1998. között évente átlagosan közel 7 százalékkal nőtt az egy főre jutó reál GDP),⁴² az infláció is jelentős mértékben csökkent, a gazdaságpolitika a mai napig gondosan ügyel annak féken tartására. 1999 óta a gazdaság átlagosan négy százalékos növekedést ér el évente.

1985-ben, az akkori chilei kormány kontraciklikus fiskális politikát folytatva a réz világpiacon emelkedésekor állami alapot (CSF – Réz Stabilizációs Alap) hozott létre a bevételtöbblet tartalékolására, hogy alacsonyabb növekedés, illetve válság esetén legyen miből finanszírozni a kiadásokat. A főleg külföldön, a Nemzeti Banktól függetlenül elhelyezett CSF-tartalék a jelenlegi válság kirobbanásakor elérte a 20 milliárd dollárt, melyből négymilliárdot a krízis negatív hatásainak kiküszöbölésére használtak fel.

---

⁴² Skidmore, T. E. & Smith, P.H. [2004.]: Modern Latin America : Chile (Kiadó: OUP USA, 2004) pp133-138.

Mindezeknek köszönhetően 2010 májusában Chile a dél-amerikai országok közül elsőként a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) teljes jogú tagjává vált. Chile a Világgazdasági Fórum legfrissebb jelentése szerint a világ 31. legversenyképesebb országa, bár tavalyhoz képest egy helyet visszaesett a listán,⁴³ de a latin-amerikai országokat tekintve egyértelműen Chile a régió győztese a versenyképességet nézve, öt négy hellyel lemaradva Puerto Rico követi. Az ország híres fiskális fegyelméről, a költségvetés 1,4 százalékos államháztartási többlettel zárta a tavalyi évet.⁴⁴ Az infláció ugyanakkor az utóbb évek legmagasabbja, 4,4 százalékos volt.⁴⁵ Ez beleillik a térségben tapasztalható jelenlegi trendbe, miszerint a kivitel és a beáramló tőke felhajtja az inflációt, a központi banknak valószínűleg el kell halasztania a várt kamatsökkentést.

A Forbes magazin 2011-es, legjobb üzleti környezetet mérő listáján a 24. lett,⁴⁶ Japánt és Dél-Koreát is megelőzve. A BlackRock Institute által készített tavalyi, szuverén kockázati rangsorban Chile a nyolcadik helyen – a legalacsonyabb kockázatúak között – végzett,⁴⁷ Dél-Koreával holtversenyben. A francia-szingapúri INSEAD intézet által 2011-ben készített innovációs rangsorban⁴⁸ szintén a legjobb helyen (világszintet tekintve a 38. helyen) állt a latin-amerikai országok közül. A svájci Insitute for Management Development (IMD) által készített 2011-es nemzetközi versenyképességi ranglistán a 25. helyen állt az ország,⁴⁹ szintén első helyen a térségben. A Transparency International által 2011 végén kiadott éves korrupció érzékelési indexen szintén a térség legelőkelőbb helyén végzett az ország.⁵⁰

Az eddig bemutatott pozitív tulajdonságok mellett azonban Chilét gyakran éri kritika a jövedelem egyenlőtlen eloszlása miatt: a központi intézkedések ellenére még mindig egyike Latin-Amerika leegyenlőtlenebb társadalmainak.

---

⁴³ Klaus Schwab 2011: *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. World Economic Forum.

⁴⁴ http://www.dipres.gob.cl/572/articles-84200_doc_pdf2.pdf

⁴⁵ <http://www.lanacion.cl/alto-ipc-de-diciembre-y-mayor-inflacion-del-2011-deja-pesimismo-por-costos-de-la-vida/noticias/2012-01-06/095643.html>

⁴⁶ http://www.forbes.com/lists/2011/6/best-countries-11_rank.html

⁴⁷

https://www2.blackrock.com/webcore/litService/search/getDocument.seam?venue=PUB_IND&source=GLOBAL&contentId=1111142235

⁴⁸ <http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/fullreport/index.html>

⁴⁹ <http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>

⁵⁰ http://www.transparency.hu/Korrupcio_Erzekelesi_Index_2011_CPI_?bind_info=index&bind_id=0

2. Szabadkereskedelmi modell

A kereskedelmi liberalizáció iránti elkötelezettségét jelzi, hogy Chile a világ legtöbb kétoldalú és regionális kereskedelmi egyezményét megkötött országa. Az 57 kereskedelmi jellegű egyezményben – ebből összesen 24 szabadkereskedelmi megállapodásban⁵¹ - partnere például az Egyesült Államok, a Déli Közös Piac (Mercosur), az Európai Unió, Kína, India, Mexikó vagy Dél-Korea. Az országba áramlott közvetlen külföldi befektetés 2003 és 2010 között pedig megnégyszereződött, s összege 2011-ben több mint 13 milliárd amerikai dollárt tett ki,⁵² melynek nagy része a bányászatba, az energia-, víz- és gázszolgáltatási szektorba, valamint a közlekedési és kommunikációs ágazatba ment.

A dél-amerikai ország külkereskedelmi stratégiája szinte az egész világot behálózza – a legnagyobb kivételek közé tartozik például Oroszország vagy az afrikai kontinens országai. Chile a régió belül egyfajta motornak tekinthető a bilaterális szabadkereskedelmi szerződések megkötésben, ő maga előszeretettel alkalmazza ezt a stratégiát, de ezen kívül a szomszédos országokat is ilyen típusú egyezmények megkötésére sarkallja. A szabadkereskedelmi egyezmények tapasztalatának megosztására irányuló törekvés egy hosszú szocializációs folyamat végterméke, a chilei társadalom ugyanis a piacot látja az állampolgári jólét biztosítékaként.⁵³

A chilei szabadkereskedelmi törekvések az 1970-es évekre nyúlnak vissza. A kereskedelem liberalizációja 1975-ben kezdődött meg, és mára az egyik legnyitottabb gazdasággá tette a dél-amerikai országot. 1975 és 1979 között az export és import együttesen a GDP 38,6 százalékát tette ki, ugyanez a szám az 1996 és 2004 közötti

---

⁵¹ Chilének szabadkereskedelmi szerződése van Venezuelával, Bolíviával, a Mercosurral (Mercado Común del Sur) Kanadával, Mexikóval, Costa Ricával, El Salvadorral, az Európai Unióval, Egyesült Államokkal, Koreával, EFTA-val, Kínával, P4-vel, Indiával, Japánnal, Panamával, Kubával, Honduras-val, Peruvál, Ausztráliával, Kolumbiával, Ecuadorral, Guatemalával és Törökországgal. A Malajziával, Vietnammal és Nicaraguával kötött egyezmények még nem léptek hatályba. Thaifölddel és a TPP-vel (Trans Pacific Partnership – a Csendes-óceán két partját összekötő szabadkereskedelmi övezet) jelenleg is tárgyalások folynak egy esetleges szabadkereskedelmi egyezmény kötését illetően. A megkötött szerződések és hatályba lépésük időpontja megtekinthető az 2. számú mellékletben. (Forrás: [direcon.gob.cl](http://www.direcon.gob.cl) Elérhető: <http://www.direcon.gob.cl/pagina/1897> Letöltés ideje: 2012. 02.01.)

⁵²

<http://www.emol.com/noticias/economia/2011/12/27/518917/inversion-extranjera-directa-en-chile-alcanzo-una-marca-historica-en-2011.html>

⁵³ Whner, Leslie (2009): *Power, Governance, and Idea sin Chile's Free Trade Agreement Policy*. GIGA Research Programme: Transformation into the Process of Globalisation. No. 102.

időszakban már 62,5 százalék volt. A kétoldalú szabadkereskedelmi egyezményekkel Chile növeli tudta a termékei exportlehetőségeit.⁵⁴

Chile különböző típusú kereskedelmi egyezményei (Forrás:

www.bilaterals.org/IMG/rubon130.gif)

A hetvenes évekig a chilei gazdaságot az importhelyettesítő iparosítási stratégia⁵⁵ jellemezte – erről a gazdaságtörténettel foglalkozó részben bővebben is szó lesz –, vagyis magas vámtételek, és -tilalmak, importlisták voltak a gazdaságpolitika fő eszközei az egyes kiemelt gazdasági szektorok védelme érdekében. Chile kis piaccal rendelkezett, akkor mindössze 15 milliós lakossága nem tette lehetővé a kiterjedt piacon való értékesítést. Az 1973-as Pinochet tábornok-féle hatalomátvétel során megfogalmazódott az a törekvés, hogy a gazdaságot konszolidálni kell, a gazdasági növekedést elősegíteni, és a chilei termékeknek a külföldön kell biztosítani a megrendelőket, vagyis az export ösztönzése

⁵⁴ Herzer, Dirk – Nowak-Lehmann, Felicitas – Vollmer, Sebastian (2005): *The Free Trade Agreement between Chile and the EU: Its Potential Impact on Chile's Export Industry*. Ibero-America Institute for Economic Research. Discussion Paper Nr. 125. Elérhető: <http://www.user.gwdg.de/~fjohann/paper/DB125.pdf> Letöltve: 2012.01.30.

⁵⁵ Foxley, Alejandro (1981): *Hacia una economía de libre mercado: Chile 1974-1979*. Desarrollo Económico, v. 21. No. 81.

nélkülözhetetlen.⁵⁶ 1973-ban 94 százalékos vámtarifával dolgoztak, amelyek 1979-re levittek 10 százalékosra (a személygépkocsi volt az egyedüli importcikk, amelyre ez a vámcsökkentés nem vonatkozott). Ez a nagyfokú vámcsökkentés együtt járt a külkereskedelem liberalizálásával: az importtermékekre való nem vámjellegű korlátozásokat eltörölték, a külföldi beruházások korlátozását csökkentették.

Az 1970-es évek elején alkalmazott chilei gazdaságpolitika eredményeiként feltétlenül megemlítendő az exportszektor nagyfokú expanziója; az importtermékek szerkezeti változása.⁵⁷ A '80-as, '90-es években rohamosan nőni kezdett a chilei export dollárértéke, mintegy 400 százalékos növekedést könyvelhetett el, az export részesedése a GDP-n belül pedig 28 százalékról 44 százalékra emelkedett. A hetvenes évek közepén Chilében mindössze 200 exportáló cég volt, melyek alig ötszázféle terméket kínáltak a külpiacnak. A 2000-es évekre ezen cégek száma jelentősen megnőtt, mintegy hatezerre.⁵⁸ Chile az 1990-es években aktivizálódott igazán a szabadkereskedelmi egyezmények megkötését illetően. Ennek két oka volt: az egyik, hogy az új demokratikus rezsim kitörhessen a Pinochet-féle katonai diktatúra miatti elszigeteltségből; a másik pedig az, hogy egyre világosabbá vált, hogy a pusztán egyoldalú liberalizációs politika nem mindig segíti hozzá az országot a nemzetközi piacon forgó termékek eléréséhez.

Ami az Európai Unióval (EU) való kereskedelmi kapcsolatait illeti, Chile volt Mexikó után a második latin-amerikai állam, mellyel az EU társulási megállapodást kötött. Mexikóval ellentétben azonban Chile remekül ki tudta használni az ebből fakadó előnyöket, és mind az Európai Unió, mind pedig Chile számára gyümölcsöző együttműködés jött létre.⁵⁹

Az Európai Unió és Chile között megkötött ún. “negyedik generációs” megállapodás nem kizárólag gazdasági, hanem politikai és együttműködési aspektust is tartalmaz egy ún. “demokratikus klauzula” keretében, amelynek értelmében

---

⁵⁶ Fischer Ferenc (2008): *Stratégiai szövetség, társult tagsági viszony az Európai unió Latin-Amerika-politikájában: a chilei példa*. Külügyi Szemle. 2008. ősz

⁵⁷ Foxley, Alejandro (1981 id.mű)

⁵⁸ Fischer Ferenc (2008. id.mű)

⁵⁹ Horváth Marcell 2011: *Felértékelődő Latin-Amerika*. Polgári Szemle. 2011. szeptember – 7. évfolyam 4. szám Letöltés ideje és helye: 2012. január 21. http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=423

felfüggesztik a megállapodást akkor, ha a demokratikus eszméket illetve az emberi jogokat bármelyik fél is megsérti.⁶⁰

Az egyezmény három fő pilléren nyugszik, ezek a politikai párbeszéd, a kereskedelmi liberalizáció és az együttműködés olyan területeken mint például a tudomány, technológia és az oktatás terén való együttműködést.

Az egyezmény aláírásával Chile előtt mintegy 500 milliós felvevőpiac nyílt meg, s a megállapodás révén egész Latin-Amerikán belül privilegizált helyzetbe került, ugyanis a társulási szerződés még erőteljesebben vonzotta a külföldi tőkét. Chile egyfajta hídszerepet is betölt ezzel a megállapodással Latin-Amerika és Európa között, ugyanis a politikai-gazdasági rendszere stabil, s Chilén keresztül az Európai Unió a latin-amerikai piacot is képes elérni.

3. A fontosabb iparágak jellemzői

Energiaipar

Chile energiaigénye az előrejelzések szerint közel meg fog duplázódni az évtized végére, a lakossági és az ipari fogyasztás nagyarányú növekedése miatt. Az ipari energiaigény nagy részét a bányaiipar teszi ki, amely ágazatban hatalmas beruházáshullám indult meg ebben az évtizedben.

Az előző fejezet végén már kifejtettük, hogy Chile energiasztratégiája a minél nagyobb energiabiztonság felé mutat, amellyel elsősorban az argentin és bolíviai földgáztól való függést szeretnék csökkenteni, s mivel az ország fosszilis energiahordozó-termelése elhanyagolható, a gyakori földrengések miatt pedig kockázatos a nukleáris erőművek építése, nagy szerepe van a megújuló energiaforrásoknak.

Mind a geotermikus, mind a szél- és a hidroelektromos erőművek területén számos befektetési lehetőség található, az állam vissza nem térítendő támogatásokkal, koncessziós kiírásokkal és egyéb segélyekkel támogatja ezeket, mind a kutatás, mind a kivitelezés és a működtetés különböző szakaszaiban.

---

⁶⁰ Acuerdos comerciales. Elérhető: <http://www.direcon.gob.cl/acuerdo/1454> Letöltve: 2012.01.30.

A Nemzeti Energiaügyi Bizottság (CNE) 2012 és 2022 között 59 kitermelési projektet fog elősegíteni a középső és az északi régióban. Fontos szerepet játszanak a vízerőművek, számos óriáserőmű mellett egyre több kisebb hidroelektromos erőmű épül. Egyre nő a szélerőművek száma az országban, az állam ezeket különböző segélyekkel támogatja, mind a tervezés, mind a kivitelezés és a működtetés szakaszában.⁶¹

Chile geotermikus kapacitása nagyon ígéretes, az országban több működő vulkánnak és az északi gejzíreknek köszönhetően. A chilei állam az energiaügyi minisztériumon keresztül koncessziós pályázatokat tesz elérhetővé, a geotermikus energia kutatására és kitermelésére is.

Mezőgazdaság, élelmiszeripar⁶²

Chile kiterjedt középső részén mediterrán az éghajlat – ez a világon mindössze öt térségről mondható el –, mely nagyon kedvez az olíva, bor és a zöldség-gyümölcs termesztésének. Ugyanakkor – ahogyan arra már utaltunk – az ország észak-déli fekvése, az Andok heglánc és a Csendes-óceán hatása miatt változatos klímájú térségek váltják egymást, amelynek köszönhetően az országban az egész év során lehetőség van mezőgazdasági termelésre, az exportszezon eléggé kiterjedt, s mivel a déli féltekén fekszik az ország, kiválóan hozzá tud járulni az északi félteke főbb fogyasztási igényeinek kielégítéséhez. Ha csak az olíva termesztés példáját nézzük, láthatjuk, hogy az utóbbi időben hatalmas növekedésnek indult az ágazat. Egyre jobb nevet szerez magának a kiváló minőségű, chilei extra szűz olívaolaj külföldön: 2009-ben 12 millió litert exportáltak. Az ország erőssége a kiváló talaj-és klímakörülményekben rejlik, ezen kívül alacsonyabbak a költségek, magas az átlagos hektáronkénti szüret, a közvetett és közvetlen költségek mind versenyképesé teszik más országokhoz képest. Szintén elérhetőek állami támogatások olíva termesztési projektekre, mind a tervezés, mind a kivitelezés szakaszában, mivel stratégiai ágazatként tekint rá az állam.

⁶¹ <http://www.inversionextranjera.cl/images/stories/pdfs/publicaciones/energy11.pdf>

⁶² http://www.investchile.cl/opportunities/food_industry/food_industry
http://www.inversionextranjera.cl/images/stories/pdfs/publicaciones/39793032%2C4077606171645CIEAGRO_WEB_150610.pdf

www.chilegazdasaga.com

Chile természetes határainak köszönhetően rendkívüli védelmet élvez a növény-és állatfertőzésektől. Északon a világ legforróbb sivataga, az Atacama határolja, keleten a világ egyik legmagasabb hegylánca, az Andok, délen az Antarktisz, ahol gyakorlatilag nincs növényi élet, nyugaton pedig a Humboldt-áramlat hűtötte végtelen Csendes-óceán.

A chilei élelmiszeripar és mezőgazdaság legfontosabb ágazatai a zöldség-és gyümölcsstermesztés, állattenyésztés, halászat és haltenyésztés valamint az ezekhez kapcsolódó feldolgozóipar. A mezőgazdasági és erdészeti termelés teszi ki a GDP 14 százalékát és az összes export 30 százalékát. A gyümölcskivitel 65 százalékát a narancs, alma és asztali szőlő teszi ki. Chile a világ legnagyobb szilva- és asztaliszőlő-exportőre, a második legnagyobb avokádó-exportőre, a kiwi- és a málnaexportjával a harmadik, a nektarin-kivitelével a negyedik, az alma- és áfonya-exportban pedig az ötödik helyen áll. Legfontosabb piaca az Egyesült Államok és az Európai Unió.

A szárított gyümölcs termelése is fontos, az ország a világ második legnagyobb aszaltszilva-, és a negyedik legfontosabb mazsola-, s az ötödik legfontosabb almalé-exportőre. A versenyképesség növeléséhez Chilének becslések szerint további 500 ezer hektárnyi földet kell zöldség-és gyümölcsstermelésre bevonni. Lehetőségek vannak a további diverzifikációban, magasabb árú termékek, például a diófélék, avokádó, organikus zöldség-gyümölcs termelésében. Chile a világ második legnagyobb fagyasztott-élelmiszer exportőre, a halászatot is beleértve.

Chile elsősorban exportra termel bort, mely az összes agrárkivitel 21 százalékát teszi ki, az ország stratégiaként jó minőségű borok elérhetőbb áron termelését tűzte ki. Az össztermelés háromnegyedét a vörösborok teszik ki, azok közül is a Cabernet Sauvignon, a Merlot, Carmenére, Syrah és a Pinot Noir termelése a legfontosabb. A fehérborok közül a Sauvignon Blanc és a Chardonnay emelhető ki. Az ország klímája és vulkanikus talaja, relatíve alacsony költségei valamint fertőzésmentessége mind versenyelőnyt jelentenek a nemzetközi piacokon. Az egész termelési folyamatban, és a hozzá kapcsolódó ágazatokban találhatunk lehetőségeket, meg lehet említeni a raktározási és öntözési technikák fejlesztésének szükségességét, a biotechnológiát és nemesítést, borturizmust.

Chile halászata és haltenyésztése, valamint kagylótenyésztése is jelentős, Norvégia után a világ második legfontosabb lazacexportőre. A Humboldt-áramlatnak köszönhetően hideg, oxigéndús óceánban ragyogó lehetőségek vannak a kagylótenyésztésben, és az ehhez kapcsolódó termékekben és szolgáltatásokban.

A hús- és tejipart illetően fontos megjegyezni, hogy 1998 és 2008 között 55 százalékkal nőtt a chilei húsiipari termelés, megerősödött a szárnyas- és sertéshúskivitel, valamint dinamikusan fejlődik a marha-és birkahúsexport, melynek terén nagy növekedésre lehet számítani. Chile hosszú ideje önellátó tejből és tejtermékekből, 2001 óta pedig stabil exportnövekedés indult meg. A déli országrészben található kiterjedt legelők és esős klíma kiváló körülményeket teremt a tejtermelésnek. 2009-ben 2,4 milliárd liter tejet termeltek Chilében, becslések szerint 2020-ra ez a szám évi hatmilliárd literre fog nőni. A folyékony tejen kívül tejport, sajtokat, vaját, joghurtot, tejszínt, tejalapú édességeket, karamellkrémet és sűrített tejet is termelnek az országban. A tejiparban az előrelátható növekedés miatt sok lehetőség fog megnyílni a kapcsolódó iparágakban. Egyértelműen exportorientált az ágazat olyan különböző kultúrájú országokba is exportál mint India, Oroszország, Algéria és az Egyesült Államok, emiatt változatosabb feldolgozott termékek készítésére van szükség, például különböző sajtfélék.

Az élelmiszeripar világgazdasági kilátásai nagy lehetőségeket rejtenek az ország számára, amelyekre stratégiai tudatossággal készül a magán-és az állami szektor is: egyre nő a világ népessége és a várható élettartama, és ezzel párhuzamosan növekszik a vásárlóerő is, amelynek köszönhetően egyre többen fordulnak az egészségesebb mediterrán étrend felé. Egyre több nő dolgozik, ezzel nő a feldolgozott élelmiszerek iránti kereslet. S mindeközben Chile a különböző kereskedelmi szerződésein keresztül a világ népességének több mint feléhez, a világ teljes GDP-jének 80 százalékát jelentő térségekhez fér hozzá valamilyen vámkedvezménnyel.

A termelési lánc minden elemében találhatunk befektetési lehetőségeket az országban, a termelés, a biotechnológia és kutatás, a kereskedelem, szakképzés, a feldolgozóipar és egyéb ágazatok területén is, sok esetben állami támogatással.

A feldolgozóipar, biotechnológia, biotrágya, öntözéstechnika, nemesítés, csomagolás, minőség-ellenőrzés és egyéb területeken is vannak lehetőségek. A

termelés során megmaradt organikus hulladék biogázzá alakítása iránt is élénk az érdeklődés.

Faipar

A Mezőgazdasági Minisztérium faipari intézetének (INFOR) legújabb statisztikái szerint a chilei export e téren majdnem elérte a 6 milliárd dollárt 2011-ben, ami 19,2-kal jelent többet az előző évhez képest. Legfőbb felvevőpiaca Kína, több mint egymilliárd dollárnyi árut vett fel 2011-ben.⁶³

A legfontosabb termékek a cellulóz, lemez- és fűrészárúk, bútortáblák, papír-és kartonárúk. Érdekes lehetőségek vannak a bútorgyártás és egyéb, magasabb hozzáadott értékű faipari termékek piacán, mivel elsősorban alapanyagokat exportál jelenleg az ország, amiket máshol alakítanak késztermékké, itt jól jöhet a magyar asztalosipari szakértelem.

Bányászat⁶⁴

A bányáipar teszi ki a chilei GDP 20 százalékát és az export 57 százalékát. 180 ezer közvetlen munkahely van jelenleg az ágazatban, a fizetések az országos átlag felett vannak. A nagybányáipar becslések szerint 50 milliárd dollárt fog hozni a költségvetésnek 2011 és 2014 között.

Két csoportra lehet osztani a chilei kitermelést: a fémek és a nemfémek nyersanyagokra. A fémek közül a legfontosabbak a réz, vasérc, molibdén, mangánérc, ólom, cink, arany és ezüst. A nemfémek közül a salétrom, nátrium-klorid

---

⁶³

<http://www.infor.cl/en/noticias-infor/12-info/727-exportaciones-forestales-bordearon-los-us-6mil-millones-en-2011-.html>

⁶⁴ http://www.cochilco.cl/productos/pdf/oportunidades_de_negocios_para_proveedores_en_chile.pdf
http://www.cochilco.cl/archivos/presentaciones/20111207105128_El%20Capital%20Humano%20para%20el%20Desarrollo%20Nacional%20%20N.%20Pizarro.pdf

http://www.cochilco.cl/sala_prensa/list_presentaciones.asp?page=3&anio=2011

<http://66.7.198.57/~chilegaz/?p=1564>

<http://www.emol.com/noticias/economia/2012/01/12/521336/durante-esta-decada-se-necesitaran-mas-de-230-mil-trabajadores-para-la-industria-minera.html>

<http://www.fundacionchile.com/que-esta-pasando/mineras-el-estado-y-fundacion-chile-se-unen-para-desarrollar-capital-humano-en-mineria/>

<http://www.minmineria.gob.cl/574/w3-propertyvalue-1981.html>

(konyhasó), jód, lítium, bór, kálium-klorid és a kálium-szulfát a legfontosabbak, de kisebb mértékben mészkövet, gipszet és egyéb ásványokat is kitermelnek.

A Fundación Chile 2012. januári tanulmánya szerint a 2012-2020-as periódusban 70 milliárd dollárnyi beruházás fog megvalósulni az országban. Ez több mint 69 ezer állandó, és az építkezési időszakban 190 ezer időszakos álláshely létrejöttét fogja eredményezni, a kormány kulcságazatként tekint rá a munkahelyteremtésben, jelentős forrásokat csoportosítanak a szakképzésre.

Befektetési és üzleti lehetőségek bukkannak fel mind a bányaiipari termékek beszállításánál, mind a bányaiipari szolgáltatások piacán. A bányaiipari szolgáltatásokat három fő csoportra lehet osztani. Az első csoportba az általános és karbantartási szolgáltatások, pl. szállás-ellátás, munkabiztonság, környezetvédelmi technológiák, kommunikációs és egyéb számítógépes-és szoftver technológiák, adminisztráció, szakképzés, veszélyes anyagok szállítása, gép- és ingatlan bérbeadás, elsődleges perforáció, kikötői szolgáltatások, karbantartási munkák a bányászat különböző munkafázisaiban, a bányától a feldolgozótelepen át a kikötőig. A második csoportba a mérnöki és tanácsadási munkák mellett az építészeti, geológiai, munkamenet-ellenőrzési, jogi, tervezési, adminisztrációs- és információs rendszertervezési, laboratóriumi, környezetvédelmi és egyéb hatástanulmányi, komplett projekt-összeállítási és egyéb szolgáltatások tartoznak. A harmadik csoportba az építkezési, bánya-kivitelezési munkák jelentik, ilyen például a bányaépítés és kivitelezés, meglévő struktúrák-alagutak erősítése és karbantartása, különböző elektromos és mechanikai rendszerek, gyár-és termelőépületek elkészítése.

A legfontosabb behozatali termékek a bányászati teherautók és ezek alkatrészei és gumiabroncsai, markolók és alkatrészeik, acélcövek és egyéb csövek, malom-és zúzó alkatrészek pl. őrlőgolyók, fogaskerekek, robbanószerkezetek, kádak, vegyi anyagok, dízelmotorok-és alkatrészek, kénsav, szűrők, transzformátorok, generátorok, ventilátorok, levegőkompresszorok, szelepek, folyadék-vezeték alkatrészek, könyökök, perforációs gépek, bányászathoz kapcsolódó elektronikai berendezések és a különböző mérőeszközök.

Közbeszerzések, infrastruktúra, koncessziók

A ChileCompra illetve MercadoPúblico weboldalakon keresztül a chilei állam belföldi és külföldi magánszemélyek és cégek által is megpályázható közbeszerzéseket ír ki folyamatosan. Az 1990-es években kezdődően nagyon jól működő koncessziós rendszerben épült ki az ország fő infrastruktúrája, és ebben az évtizedben újabb koncessziós pályázati hullám indult el.

Többek között további kórházak, börtönök, kikötők, repülőterek, vámhivatalok és ellenőrzőpontok, középületek, autópályák és autóutak fognak épülni, továbbá az energiaellátás, ivóvíz-és szennyvízellátás és közterület-fejlesztések területén is nyílnak koncessziós lehetőségek. A finanszírozási rendszer rugalmas, a résztvevő vállalatok kaphatnak kölcsönt az államtól, bankoktól, illetve jól működik a koncessziós kötvények kibocsátásának rendszere is. Az állami árgaranciák vannak mind a felhasználók, mind a működtetők védelmére. A külföldi befektetők például árrésvédelmet is kapnak.⁶⁵

Kereskedelem

A chilei gazdaság nyitottsága eléri a GDP 50 százalékát. A kivitel több mint kétharmadát a rézérc, egyéb fémek és ásványi anyagok-, faáruk-, hal- és halliszt-, gyümölcsök, és a bor teszik ki. Ahogyan arra már utaltunk, az évszakeltolódás miatt Chile különösen nagy szerepet játszik Észak-Amerika és Európa friss gyümölccsel való ellátásában.

Chile az utóbbi időben nagyszabású kereskedelemfejlesztési programot hirdetnek meg új export-célországok (Ausztrália, Vietnám, Törökország, Japán Kína, Korea) és a külföldi tőkebefektetési lehetőségek felkutatására, valamint kereskedelemfejlesztési akciók lebonyolítására. 2012 februárjában Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru exportösztönzési ügynökségeinek képviselői közös egyezményt adtak ki az új célországok felderítésének, a kereskedelem fejlesztésének és a versenyképesség növelésének céljából.⁶⁶ A résztvevő országok úgy gondolják, hogy a regionális szintű képviseltség adhat leginkább lendületet a turizmus és a külföldi

---

⁶⁵ <http://www.inversionextranjera.cl/images/stories/pdfs/publicaciones/CIEINFRA.pdf>
chilecompra.cl
mercadopublico.cl
<http://66.7.198.57/~chilegaz/?p=1480>

⁶⁶ <http://rc.prochile.gob.cl/noticia/30078/2>

befektetések bővülésének. A chilei külgazdasági stratégia az utóbbi időben rendkívüli hangsúlyt fektet a termékek külföldi népszerűsítésének.

A chilei Nemzeti Innovációs Tanács 2009-ben meghatározta, hogy melyek azok a klaszterek, melyek az exportfejlesztést fogják szolgálni az elkövetkezendő években. Ezek nagyrészt megegyeznek az országba való tőkeáramlást célzó Chilei Gazdasági Fejlesztési Ügynökség (Corfo) által ajánlott befektetési lehetőségekkel, ilyen például a biotechnológia, az élelmiszeripar, a gyártás-szerelés, a bányászati ipar logisztikája (beszállítók) vagy az offshore üzletág (itt főként IT, telekommunikációs és vevőszolgálati területek érintettek).⁶⁷

Végül itt még érdemes megemlíteni a chilei kormány egyik úttörő kezdeményezését is, az ún. *“Start-up Chile”*⁶⁸ nevű programot, melynek fő célja, hogy Chilébe vonzza az innovatív szellemű, globális gondolkodásmóddal rendelkező fiatal tehetségeket a világ minden tájáról. A jelentkezés feltétele csupán egy kiváló üzleti ötlet. Tavaly a Start-Up Chile 300 projektet támogatott, és a tervek szerint ez a szám 2014-ig ezerre fog nőni. Minden projektet 40 ezer dollárral jutalmazzák és mellé egy 24 hetes üzleti és mentori képzést biztosítanak Santiagóban.⁶⁹

---

⁶⁷ Bővebb információ: http://www.investchile.com/about_investchile

⁶⁸ <http://www.startupchile.org/>

⁶⁹

http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=42487&tx_ttnews%5Btt_news%5D=10070&cHash=d95b3653b6aac a62fff2b9a3c8e679a3

III. Gazdaságtörténet: a “chilei csoda” gyökerei

1. Chile gazdasági fejlődése az 1980-as évekig

Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk arról, hogy hogyan sikerült Chilének jól felkészülten átvészelnie a 2008-ban induló gazdasági világválságot és recessziót, több évtizedet kell visszaugranunk az időben.

Chilét sokszor emlegetik a neoliberalizmus latin-amerikai éltanulójaként, a “washingtoni konszenzus” kísérleti terepeként. A neoliberális gazdaságpolitikai mintát az Augusto Pinochet vezette jobboldali katonai diktatúra gyökereztetette meg: a Friedman-féle közgazdaságtudományt elsajátító “chicagói fiúk” a neoliberális gazdaságpolitika és a szabadpiac elveivel tértek haza Chilébe, s “fájdalmas kiigazításba” kezdtek, mivel 1973 elejére a fizetési mérleg egyensúlytalansága, a túlköltekező költségvetés, az infláció elszabadulása tarthatatlanná vált. A kormányzat közvetlen célkitűzése az volt, hogy rövid időn belül visszaállítsa a korábbi tulajdonviszonyokat, reprivatizációt hajtson végre, monetáris restrikciónal leszorítsa az inflációt, valamint a kereskedelem liberalizációjával megszüntesse a spekulációt.⁷⁰

Kiemelt cél volt mindemellett a világgazdasági reintegrálódás, a nemzetközi piacok felé nyitás annak érdekében, hogy végleg kiküszöböljék a ’60-as években folytatott importhelyettesítő iparosítás (IHI) által okozott gazdasági-strukturális torzulásokat. 1975-ig a fokozatos stabilitást, majd növekedést helyezték előtérbe, azonban a világgazdasági változások miatt e stratégia felülvizsgálatára kényszerült a kormány, 1979-től szerepet kapott a rövid távú növekedés is. Állami beavatkozásra azonban nem került sor, még a belső eladósodottság kezelése érdekében, s a világgazdasági eladósodottsági hullám növekedése ellenére sem.⁷¹ A ’70-es évek gazdaságpolitikájának negatív következményei hamar jelentkeztek: megnőtt a munkanélküliség és a társadalmi szakadék, a hazai termékek nem tudták felvenni a versenyt a külföldi árucikkkel.

---

⁷⁰ Markó Zita: A chilei átmenet kulcskérdései in: Tanulmányok Latin-Amerika történetéből : a populizmushoz vezető történelmi út néhány állomása /szerk. Horváth Gyula/ (Kaposvár, 1993.)

Közben a nemzetközi reálkamatlábak megemelkedtek, rontva ezáltal a chilei befektetések vonzerejét. Az ezt következő események ismeretében egyértelmű, hogy a Pinochet-rezsim által eltervezett növekedési pályát nem tudták teljesíteni, a folyó fizetési mérlegben megmutatkozott hiányt a külföldi tőkéből már nem lehetett finanszírozni, s 1982-re – számos nagy latin-amerikai gazdasággal együtt – Chile fizetéseképtelenné vált.

A többi latin-amerikai országhoz képest azonban Chile hamarabb és hatékonyabbnak bizonyuló eszközökkel keveredett ki a krízisből. Összehasonlítva például Mexikóval, láthatjuk, hogy mekkora előnyt jelentett Chile számára, hogy már a '70-es évek közepén komoly strukturális reformokat (privatizáció, árliberalizálás, fiskális kiigazítás, peso fokozatos leértékelése, új adópolitika, az addig jelentősen magas tartalékráta drasztikus csökkentése, exportösztönzés, csódtörvény módosítása, egységes vámtarifák bevezetése) vezettek be, melyek megalapozták a válságból való kilábalást, és később a termelékenység fokozottabb növekedését. Ezzel szemben Mexikó csak a '80-as évek közepén kezdett bele hasonló reformokba. 1983-87 között a chilei gazdaság magához tért, míg a mexikói még mindig stagnált. Mivel Mexikó nem tudta olyan mértékben csökkenteni az adósság GDP-hez való arányát, mint Chile, a külföldi befektetők elkerülték az észak-amerikai országot.⁷² Fontos kiemelni, hogy a már a II. fejezet elején említett, 1981-ben létrehozott Réz Stabilizációs Alap (CSF) mint nemzetközi tartalék nagy szerepet játszott a chilei válságkezelési intézkedések finanszírozásában.

A nyolcvanas évek nagy válsága arra ösztönözte a központi kormányzatot, hogy a szabadpiaci elemek mellett az állam tudatos fejlesztő szerepére is építsen. Az 1982-es válságkezelés első lépése a nominális árfolyam-leértékelés, a peso szabad lebegtetésének bevezetése volt. Mindez azonban növelte az inflációt, ezért újabb megszorító intézkedéseket volt kénytelen bevezetni a Pinochet-kormány, továbbá befektetői bizonytalanságot idézett elő, így a tőkeberuházások mértéke lecsökkent. A magánszféra adóssága igen jelentős volt, ezért az állam kedvezőbb

---

⁷¹ Kovács Gabriella: Chile, mint a stabilizálódó és növekvő gazdaság – A Gazdasági Kabinet mellett működő Szakértői Csoport számára készített tanulmány (MTA VKI, Budapest, 1997. augusztus)

⁷² Bergoeing, Raphael: A Decade Lost and Found: Mexico and Chile in the 1980s (Federal Reserve Bank of Minneapolis, September 2001) Letöltés ideje és helye: 2011. december 6. <http://www.econ.umn.edu/~tkehoe/papers/mexico-chile.pdf>

dollárárfolyam-rátát garantált a valutaadósoknak. A bankok megmentése érdekében az állam közvetlen beavatkozásra szánta rá magát: veszteséges kereskedelmi bankokat vásárolt fel. Az adósságcsere-ügyleteknek (“*debt-equity swap*” – “adósságot tőkére” programnak) köszönhetően az évtized második felében csökkent az államadósság állománya, újabb privatizációs hullám indult, s a gazdaság visszanyerte dinamizmusát. Az IMF-megállapodásokban⁷³ lefektetett követelmények betartásának és az intervenciós költségvetési és monetáris politikának köszönhetően 1985-re javult a fizetési mérleg, az adósságállományt sikerült a beáramló külföldi tőkéből fedezni. A javulás hatására a gazdaságpolitika a mikroszintre is kezdett kiterjedni a termelési hatékonyság fokozása, az addig kihasználatlan kapacitások kiaknázása érdekében, így a munkapiacra is előtérbe kerültek az innovációs törekvések. A makrogazdasági politika a fenntartható növekedést tűzte ki új céljául, melyben fő szerepet kapott az infláció alacsony szinten tartása, valamint a fizetési mérlegben a külső hitelek mértékének csökkentése. A külső források helyett a saját forrásokat igyekeztek erősíteni, főként az export bővítésével és diverzifikációjával. A réz mellett kiemelt szerepet kapott a termelésben a fa-és papíripar, a vegyianyag-gyártás és a feldolgozóipar, majd később a gépipar, illetve kompenzációs programot hirdettek meg a három legjelentősebb mezőgazdasági termék (búza, cukorrépa, olajos magvak) számára.⁷⁴

Bár az 1989-es szabad választások a Pinochet-rezsim végét jelentették, azonban a demokratikus kormányok nem kívántak teljes mértékben szakítani elődjeik gazdaságpolitikájával. De a chicagói fiúk “vad kapitalizmusa” helyett inkább a “méltányos növekedésre” (*Growth with Equity/Crecimiento con equidad*) keresztelt stratégiát hirdették meg, mely három fő pillére épült: makrogazdasági stabilitás elérésére, a szociális szolgáltatások kiterjesztésére, valamint a világgazdaságba való teljes kereskedelmi és pénzügyi integrációra.

---

⁷³ Kovács Gabriella tanulmánya szerint Chile a '80-as években a pénzügyi szféra strukturális kiigazítására a következő támogatásokat kapta a Nemzetközi Valutaalaptól: 1983-84. készletlenti hitel (500+295 millió SDR), 1985-87. kibővített megállapodás keretében 750+70,6 millió SDR, 1989-90: újabb készletlenti hitel 64 millió SDR értékben. Továbbá a 1985-ben a Világbanktól három szakaszban 750 millió dollár összegű strukturális kiigazítási kölcsönt vett fel. (Kovács, 1997., 16. oldal)

⁷⁴ Kovács (1997., id. mű)

2. Növekedés és fejlődés: Chile az 1990-es években

Az 1991-re kialakuló világgazdasági recesszió és a hidegháború vége átírta a nemzetközi gazdasági együttműködés addig megszokott menetét, s új munkamegosztás vette kezdetét: a fejlett országok a fejlődő, illetve feltörekvő országok felé fordultak, ezáltal megnőtt a nemzetközi verseny. Erre az időszakra Chilében is egyértelművé vált, hogy az addigi gazdaságpolitikai pályán felbukkanó akadályokat miként lehetne sikeresen leküzdeni. A fizetési mérleg egyensúlyának javítása továbbra is központi célkitűzés maradt, melyet az export növelésével, a külföldi tőke vonzásának fokozásával (ez azért is kapott kiemelt szerepet, mert ekkorra a külföldi közvetlen tőke áramlásának főszerelői a transznacionális vállalatok lettek, melyek a tőkével együtt szaktudást és jól bevált nemzetközi gyakorlatot is hoztak az országba), az infláció mérséklésével, valamint az adósság rendezésével (erre remek alapot kínált az, hogy 1989 után a rézárak emelkedésével a CSF-tartalék finanszírozni tudta az adósságszolgálatot) kívántak elérni. További fontos cél volt a megtakarítások és beruházások szintjének magasán tartása.⁷⁵

Válaszolva az új világgazdasági és belgazdasági feltételekre, a katonai rezsim alatt bevezetett ún. első generációs reformokat a demokratikus kormányok második és harmadik generációs reformintézkedésekkel egészítették ki. Patricio Aylwin (1990-93.) és Eduardo Frei (1994-1999.) elnökök vezetése alatt folytatódott a kereskedelem liberalizációja, megkezdődött az igazságszolgáltatási és oktatási rendszer reformja, mélyültek a privatizációs folyamatok – növelve azok átláthatóságát és a versenyhelyzetet. Hangsúlyt fektettek a humán tőke fejlesztésére és az intézményi modernizációra – melyek az újgenerációs reformok szívént jelentették, ugyanis ezek nélkül nem tudták elképzelni a hosszú távú, fenntartható növekedést.⁷⁶

1990 és 1997 között az egy főre eső reál GDP növekedési rátája elérte az 7,7 százalékos éves értéket, míg a reálbérek négy százalékkal nőttek az előző évtizedhez

⁷⁵ Kovács (1997., id. mű)

⁷⁶ Aninat, Eduardo: Chile in the 1990s: Embracing Development Opportunities (Finance&Development, March 2000, Volume 37, Number 1) Letöltés ideje és helye: 2011. november 30.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2000/03/aninat.htm>

képest, az infláció pedig 26-ról 6 százalékra csökkent.⁷⁷ A szociális-társadalmi mutatók jelentős javulása ellenére a jövedelem-eloszlás jellemzői szinte semmit sem változtak.

A dél-kelet ázsiai pénzügyi válság hatására az évtized végén a chilei gazdaság is recesszióba merült, az 1998-99-es évek teljesítménye kritikussá vált, főként a magánszektor exportőrei számára. Ezért a kormány a fenntartható gazdasági élénkítés jegyében közvetlen fiskális intézkedéseket tett, s a már jól bevált kontraciklikus gazdaságpolitikába kezdett. Bár az inflációt alacsonyan tudták tartani, a munkanélküliség jelentősen megnőtt a korábbi évekhez képest (12 százalék körül alakult), melynek leküzdése érdekében három csomagot fogadtak el 1999-ben, melyek tartalmaztak egy munkaintenzív állami beruházási programot, a nem-hagyományos árucikkek exportjára vonatkozó hitelbiztosítási szolgáltatást, valamint a kis- és középvállalkozások adósságának részleges átütemezési tervét is. 1998 elejére az ország vezetése a külkereskedelmi mérleg növekvő deficitjével nézett szembe, melyet részben a réz árának csökkenése, részben a megnövekedett belső kereslet idézett elő, de hozzájárult az is, hogy a nemzetközi befektetői piacon megingott a bizalom Chile irányába. Ezért a hatóságok kevésbé expanzív fiskális politikába fogtak, valamint jelentősen megemelték a referencia-kamatlábát is. Az 1980-as évek óta először fordult elő, hogy a gazdasági növekedés negatív pályára állt.⁷⁸

A fent említett pénzügyi csomagoknak, valamint a réz árának újbóli növekedése által lehetővé vált expanzív monetáris és fiskális politikáknak köszönhetően 1999 végén már kezdett magához térni a gazdaság. A hazai kereslet csökkenése pedig javított a külkereskedelmi mérlegen. A következő világgazdasági sokkok elkerülése végett a Központi Bank úgy döntött, hogy megszünteti a csúszó árfolyamrendszert, és áttért a szabadon lebegtetett rezsimre. A gazdasági lelassulás azonban egészen 2003-ig, a világgazdaság újbóli felélénküléséig, s a rézárak növekedésének újraindulásáig tartott.

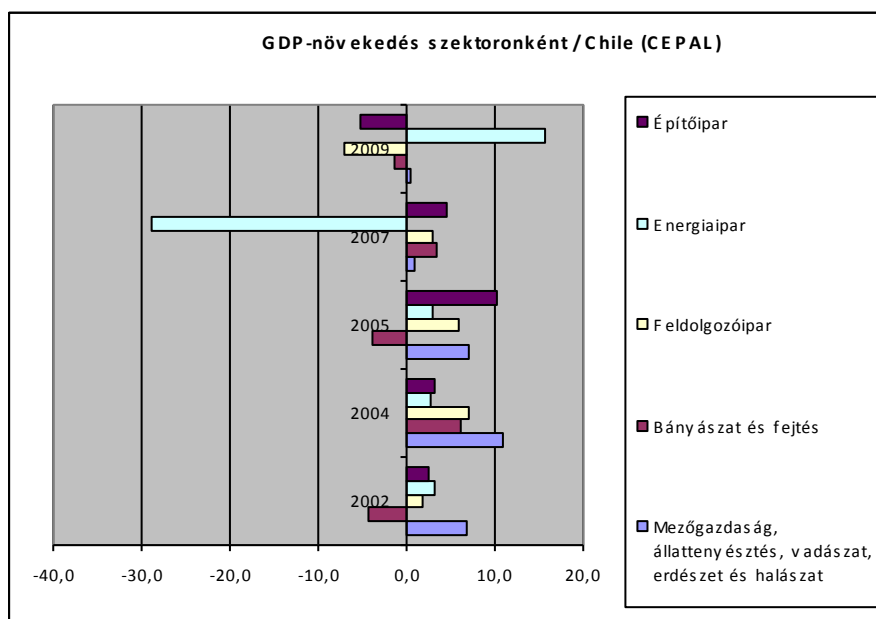
⁷⁷ Aninat (2000., id. mű) és IMF: Chile – Staff Report for the 2000 Article IV Consultation (August 2000) Letöltés ideje és helye: 2011. december 5. <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=3626.0>

⁷⁸ Kovács (1997., id. mű)

IV. Chile növekedési teljesítménye az elmúlt évtizedben

1. Úton a stabilitás felé

Az 1998-as gazdasági visszaesést követően a jelentősebb reál GDP-növekedés csak 2003-ban indult meg, melynek forrása főként a bányászati, mezőgazdasági és ipari termékek körében tapasztalt exportnövekedés volt. De fontos megjegyezni, hogy az importnövekmény (egészen a 2008-as válság bekövetkeztéig) minden évben jelentősen meghaladta az exportét. 2004-ben a növekedés a nyersanyagárak (főként a rézárak) nemzetközi emelkedése miatt tovább folytatódott, a kedvező világgazdasági körülmények (vagyis tulajdonképpen az ázsiai kereslet növekedése) mellett nőtt mind a kormányzati, mind a magánfogyasztás.⁷⁹

2003 és 2010 között a rézkereskedelem exportrészesedése 36-ról 57 százalékra nőtt, míg a mezőgazdasági és ipari termékeké jelentősen visszaesett (ugyanezen intervallumban 10, illetve 43 százalékról 6, illetve 27 százalékos részesedési arányra). A nominális GDP és a rézexport aránya 11-ről 20 százalékra nőtt ugyanebben az

79

http://www.eclac.cl/cgi-bin/getProd.asp?xml=/de/agrupadores_xml/aes252.xml&xsl=/agrupadores_xml/agrupadores_xml_listaado.xsl

Azonban ebben az évben ismét lassuló növekedés mutatkozott: a beruházási kedv alábbhagyott, a kormányzat is visszafogta kiadásait. A magánfogyasztás szerkezete is átrendeződött, nőtt az importárak túlsúlya, mivel azokhoz a reálárfolyam csökkenése miatt olcsóbban lehetett hozzájutni. Az importhelyettesítésre szakosodott iparágak jelentős versennyel kerültek szembe, ez megmagyarázhatja, hogy a hat százalékos belső kereslet-növekedés ellenére miért csak négy százalékkal nőtt a GDP abban az évben. A munkanélküliség viszont csökkent, 2006-ban 8 százalékos volt. A 2001 és 2009 közötti gazdasági növekedési adatokat az alábbi táblázat tartalmazza.

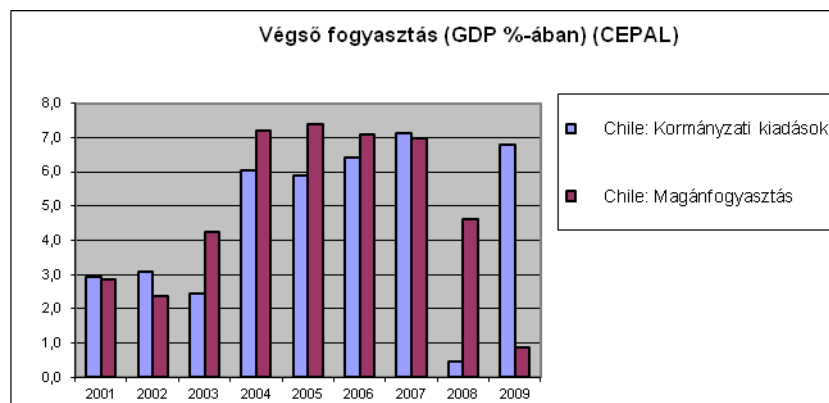
2. A 2008-as válság hatása

2008 júniusában Michelle Bachelet elnök népszerűsége, társadalmi elfogadottsága jelentősen csökkent, főként az általa foganatosított gazdasági intézkedések miatt, nevezetesen, amiért nem volt hajlandó engedni a nyomásnak, hogy többet költsön a rézexportból befolyó állami bevételekből, mikor a réz világpiaci ára éppen történelmi csúcst ért el. Egy évvel később azonban Bachelet minden idők egyik legnépszerűbb chilei vezetőjévé vált, noha időközben nem változtatott gazdaságpolitikáján, ehelyett a világgazdasági körülmények változtak: a korábbi tartalékképzés kulcsfontosságúnak bizonyult, mikor a nemzetközi pénzügyi válság a chilei gazdaságban is kezdte éreztetni negatív hatásait. A korábban már említett

anticiklikus fiskális politika ismét “telitalálatnak” bizonyult, ugyanis a kormány növelni tudta kiadásait.⁸³

Ahogy sok más latin-amerikai ország, úgy Chile számára is 2009-ben jött el a gazdasági mélypont, a növekedés negatív irányba fordult, s a további kilátások sem voltak kedvezőek. Visszaesett a magánszektor fogyasztási és a beruházási hajlandósága, ezt ellensúlyozandó a kormányzat növelte közkiadásait. Az év végén azonban kedvezőbb helyzet állt elő, az ázsiai kereslet növekedésének köszönhetően nőtt a kivitel (bár a világpiaci ára az egész időszak alatt ingadozóak voltak), s a 2010. februári földrengés ellenére a belső fogyasztás, majd a beruházási ráta is emelkedni kezdett, s az újjáépítési feladatok a GDP-növekedést is ösztönözték. A munkanélküliség azonban 2009 végére 9,6 százalékra nőtt.⁸⁴

A 2010 márciusában hivatalba lépő Piñera-kormány fiskális politikája a középtávú strukturális egyensúlyt, az éves 6 százalékos GDP-növekedést és a 3 százalékos inflációt célozta meg. A következő hónapban a gazdaság újra elérte a 2008. júniusi kibocsátási szintet. A leggyorsabban növekvő ágazatok közé a kereskedelem, a közlekedés, a telekommunikáció és egyéb szolgáltatások tartoznak. A legnagyobb növekedési ráta a villamosenergia-ágazaté, a víz- és gázszektoré volt.⁸⁵

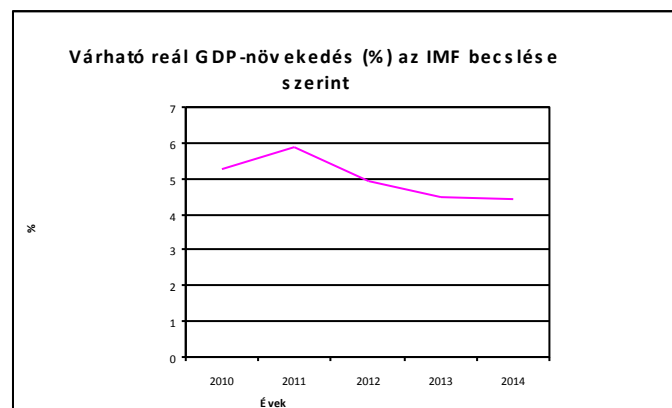
⁸³ Frankel, J.A.: A Solution to Fiscal Procyclicity: The Structural Budget Institutions Pioneered by Chile (NBER, April 2011) Letöltés ideje és helye: 2011. május 1. <http://www.nber.org/papers/w16945>

⁸⁴ ECLAC: Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2009-2010 - Chile

⁸⁵ ECLAC: Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean 2010 – Chile (CEPAL/ECLAC: Estudio económico de América Latina y el Caribe •2003-2004-től 2010-2011-ig Letöltés ideje és helye: 2011. december 1. http://www.eclac.org/cgi-bin/getProd.asp?xml=/de/agrupadores_xml/aes252.xml&xsl=/agrupadores_xml/agrupa_listado.xsl)

Ebben az évben a központi kiadások összege meghaladták a GDP 23%-át, mely szintén a válságkezelő, anticiklikus intézkedéseknek volt köszönhető. A kormány emellett az állami alapok megtakarításait is növelte, így például a Nyugdíjbiztosítási Alap 2010-ben 3,837 milliárd dollárral, míg a Gazdasági és Szociális Stabilizációs Alap (FEES) 12,72 milliárd dollárral zárt. A munkanélküliség is csökkenni kezdett, főként a feldolgozóiparban, kereskedelemben és az építőiparban jelentkező munkaerő-kereslet növekedésének köszönhetően. A ciklikus gazdasági fellendülés 2011-ben is folytatódott, sőt további lendületet nyert az újjáépítési munkálatoknak köszönhetően.⁸⁶

2011 szeptemberében a chilei Központi Bank módosította a 2011. évi GDP-re vonatkozó becsléseit, s 6,25-6,75 százalékos növekedést irányzott elő,⁸⁷ míg 2012-re 5,25 százalékosat (ez utóbbival a CEPAL előrejelzése is egyetért). Számításaik szerint a belföldi kereslet növekedése a 2011-es 9,1 százalékos értékről a felére fog mérséklődni 2012-ben, míg a külkereskedelmi mérleg továbbra is többletet fog mutatni. A négy százalékos inflációt 3,3%-ra kívánják visszaszorítani, melyet az alapkamat növelése, valamint a fokozatosan lassuló gazdasági tevékenység eredményezhet. Várhatóan a réz világkereskedelmi ára is csökkenni fog a világgazdaság lassulásával párhuzamosan, ám az előző évtizedekhez képest továbbra is magasnak tekinthető.

⁸⁶ :Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2010-2011 - Chile

⁸⁷ <http://www.infolatam.com/2011/09/07/chile-el-banco-central-revisa-a-la-baja-el-crecimiento-del-pib-de-2011-y-2012/>

V. Összegzés

Az előző fejezetek alapján levonható a következtetés, hogy Chile gazdasági fejlődése valóban kimagasló sikereket ért el más fejlődő vagy feltörekvő országok viszonylatában, javarészt a fenntartható makrogazdasági politika, az alacsony infláció, a külgazdasági nyitottság és a szegénység leküzdése révén. A gazdaságtörténettel foglalkozó fejezetből kitűnik, hogy Chile ezeket a sikereket nagyban az ún. első generációs reformok korai – ’70-es évek közepére tehető – bevezetésének köszönheti, melyek lehetővé tették, hogy a ’80-as évek elejére kialakuló adósságválságból a többi latin-amerikai országnál könnyebb ki tudjon lábalni. Az 1990-es évek végétől a fiskális figyelem, a lebegő árfolyamráta, az inflációs cél kitűzése, a külkereskedelmi nyitottság mind a gazdaság rugalmasságát erősítették.

Napjaink világgazdasági válságában a felhalmozott tartalékok – elsősorban a CSF – révén Chilének megvan a lehetősége, hogy kivédje a negatív hatásokat. De természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy a mai növekedésben rendkívüli szerepet játszik a kelet-ázsiai – főként kínai és indiai – kereslet folyamatos növekedése (az utóbbi két évtizedben a chilei gazdasági növekedés motorját a külpiacok képezik). Mivel Chile hatékonyan diverzifikálta exportját, így az észak-amerikai és európai kereslet visszaesésével sem volt kénytelen tartósan csökkenteni exportvolumenét.

Kiemelt szerepe van a következetes, megfontolt anticiklikus (kontraciklikus) gazdaságpolitikának, melynek alapját szintén a CSF biztosítja. Így a mindenkori kormány megteheti, hogy konjunktúra idején visszafogja kiadásait, válság, illetve recesszió idején pedig megnövelje azokat. Valószínűleg ennek a fiskális fegyelemnek tudható be, hogy a külkereskedelmi cserearány jelentős növekedése nem járt együtt gyorsabb gazdasági növekedéssel, hanem inkább a kiegyensúlyozott, stabil növekedést választották, s ezzel azt is el tudták kerülni, hogy túlhevüljön a gazdaság.

Az elmúlt húsz év növekedési teljesítményét alapvetően a következő tényezők befolyásolták:⁸⁸

- az 1940-85-ös időszakhoz viszonyítva több mint 7 százalékponttal nőtt a beruházások GDP-hez való aránya 1986-2007 között,
- a hazai megtakarítás ráta emelkedése,
- a teljes tényezőtermelékenység növelése,
- az export GDP-hez való aránya jelentősen megnőtt,
- a központi bank tartani tudta az inflációs célt,
- a fizetési mérleg egyensúlyának jelentős javulása,
- a demokrácia 1990. évi visszaállítását követően politikai és társadalmi stabilitás állt be.

A lenyűgöző gazdasági teljesítmény ellenére máig megoldatlan problémák feszítik szét az ország társadalmi keretét: a jövedelem-eloszlás egyenlőtlensége, a városi közbiztonság rossz helyzete, a növekvő szennyezés, az oktatással kapcsolatos problémák csupán néhány közülük. A gazdasági prioritások újradefiniálásával – például a szakszervezetek lobbijének növelésével, a kis- és középvállalkozások hatékony támogatásával, a nagyvállalati koncentráció csökkentésével – dinamikusabb és egyenlőbb növekedést érhetne el a latin-amerikai állam.

Sokszor váltott már ki társadalmi rosszallást az, hogy a kormány “ül a tartalékain”, s nem emeli a közkidadásokat az oktatás, egészségügy és környezetvédelem terén. A Piñera-kormány most ezen igyekszik változtatni. A növekedés korlátait jelzi, hogy a chilei export körülbelül 70 százaléka nyersanyagokon alapul (melyek egy része nem megújuló természeti erőforrásból származik), valamint a növekedés energiaigényét és környezetterhelését sem szabad figyelmen kívül hagyni.

---

⁸⁸ Solimano, Andrés: Three Decades of Neoliberal Economics in Chile – Achievements, Failures and Dilemmas (United Nations University, June 2009) Letöltés ideje és helye: 2011. május 1. <http://ideas.repec.org/p/unu/wpaper/rp2009-37.html>

Mindezeket figyelembe véve a chilei példa továbbra is követendő példa marad Latin-Amerika számára, és az utóbbi évek válságkezelését illetően talán Európa számára is hasznos tanulságot rejthet, hiszen láthattuk, hogy a gazdasági visszaesés nem öltött akkora mértéket, mint az öreg kontinensen, s az sem elhanyagolható tény, hogy a dél-amerikai országnak hamarabb is sikerült magára találnia az eltérő adottságok és gazdasági körülmények együttese révén.

Mellékletek

1. számú melléklet – Chile számokban

Mutató/Jellemző	Adatok	Hely a világranglistán
Területének nagysága	756 102 km ²	38.
Népesség	16 888 760 fő (2011. júliusi becslés)	59.
GDP (PPP) (2010-es becslés)	257,9 milliárd \$	46.
GDP (hivatalos árfolyamon)	203,3 milliárd \$	-
reál GDP növekedési rátája (2010-es becslés)	5,3%	-
GDP/fő (PPP) (2010-es becslés)	15 400 \$	64.
GDP megoszlása gazdasági szektoronként	mezőgazdaság: 5,1%, ipar: 41,8%, szolgáltatások: 53,1%	-
Munkaerő nagysága	7,9 millió fő	58.
Munkaerő megoszlása szektoronként:	mezőgazdaság: 13,2%, ipar: 23%, szolgáltatások: 63,9%	-
Munkanélküliségi ráta	7,1%	74.
Szegénységi ráta	11,5%	-
Jövedelem-eloszlás Gini-indexe	0,52	
Bruttó hazai beruházás (2010-es becslés)	GDP 20,9%-a	102.
Költségvetési bevételek (2010-es becslés)	45,65 milliárd \$	-
Költségvetési kiadások (2010-es becslés)	46,26 milliárd \$	-
Államadósság (2009)	GDP 9,2%-a	122.
Ipari termelés növekedési rátája (2010-es becslés)	0,4%	150.
Energiatermelés (2008)	60,28 milliárd kWh	48.
Energiafogyasztás (2008.)	56,35 milliárd kWh	42.
Villamosenergia-import (2009.)	818 millió kWh	-
Kőolajtermelés (2010-es becslés)	10 640 hordó/nap	85.

Kőolajfogyasztás (2010-es becslés)	302 700 hordó/nap	42.
Kőolajexport (2009.)	52 390 hordó/nap	78.
Kőolajimport (2009.)	305 100 hordó/nap	34.
Bizonyított kőolajtartalék (2011-es becslés)	150 millió hordó	64.
Földgáztermelés (2009)	1,35 milliárd m ³	61.
Földgáz- fogyasztás (2009)	2,84 milliárd m ³	75.
Földgáz- import (2009)	1,49 milliárd m ³	53.
Bizonyított földgáztartalék (2011-es becslés)	97,97 milliárd m ³	54.
Folyó fizetési mérleg egyenlege (2010-es becslés)	3,8 milliárd \$	39.
Export értéke (2010-es becslés)	71,03 milliárd \$	42.
Import értéke (2010-es becslés)	55,17 milliárd \$	48.
Valuta és aranytartalékok értéke (2010-es becslés)	27,83 milliárd \$	51.
Külső adósság (2010-es becslés)	96,57 milliárd \$	44.
Közvetlen külföldi beruházás állománya – belföldön (2010-es becslés)	137,4 milliárd \$	27.
Közvetlen külföldi beruházás állománya – külföldön (2010-es becslés)	49,69 milliárd \$	33.

Forrás: CIA The World Factbook

2. számú melléklet: Chile külkereskedelmi egyezményei

Ország, országsoport	Aláírás dátuma	Hatályba lépés dátuma
Venezuela	1993. árpilis 2.	1993. július 1.
Bolívia	1993. április 6.	1993. június 30.
Mercosur	1996. június 25.	1996. október 1.
Kanada	1996. december 5.	1997. július 5.
Mexikó	1998. április 17.	1999. július 31.
Costa Rica	1999. október 18.	2002. február 14.
El Salvador	2000. november 30.	2002. június 1.
Európai Unió	2002. november 18.	2003. február 1.
Egyesül Államok	2003. június 6.	2004. január 1.
Korea	2003. február 15.	2004. április 1.
EFTA	2003. június 26.	2004. december 1.
Kína	2005. november 18.	2006. október 1.
P4	2005. július 18.	2006. november 8.
India	2006. március 8.	2007. augusztus 17.
Japán	2007. március 27.	2007. szeptember 3.
Panama	2006. június 27.	2008. március 7.
Kuba	1999. december 20.	2008. június 27.
Honduras	2005. november 22.	2008. július 19.
Peru	2006. augusztus 22.	2009. március 1.
Ausztrália	2008. július 30.	2009. március 6.
Kolumbia	2006. november 27.	2009. május 8.
Ecuador	2008. március 10.	2010. január 25.
Guatemala	2007. december 7.	2010. március 23.
Törökország	2009. július 14.	2011. március 1.
	Aláírt, de eddig hatályba nem lépett szerződések	
Malajzia	2010. november 15.	
Nicaragua	2011. február 22.	
Vietnam	2011. november 11.	

Forrás: <http://www.direcon.gob.cl/pagina/1897>

A Kitekintő.hu Elemzések eddig megjelent füzetei

1. A 2010-es ukrán elnökválasztás (2010. január 15.)

http://kitekinto.hu/downloads/ukran_elnokvalasztas_2010_kitekinto_elemzes.pdf

2. Iraki választások 2010 (2010. március 23.)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_elemzes_iraki_valasztasok2010.pdf

3. Brit választások 2010 (2010. május 3.)

http://kitekinto.hu/downloads/brit_valasztasok_2010_kitekinto_elemzes.pdf

4. Csehország választ 2010 (2010. május 25.)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_cseh_valasztasok2010_elemzes.pdf

5. Nemzetpolitikai elemző (2010. november)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_nemzetpolitikai_elemzo_2010_november.pdf

6. Az új román oktatási törvény hozadéka a magyar kisebbség számára
(2011. március)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_elemzes_roman_oktatasi_torveny.pdf

7. Latin-Amerika mérlegen (2011. július 27.)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_elemzes_latin_amerika_merlegen_2011.pdf

8. Lengyel választások 2011 (2011. október 5.)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_elemzesek_lengyel_valasztasok.pdf

9. A Balkán 2011-ben (2012. január 3.)

http://kitekinto.hu/downloads/kitekinto_elemzesek_Balkan2011.pdf